СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

З (1159), 27 січня — 2 лютого 2022

Звернення Митрополита Київського і всієї України Епіфанія до українського народу

Дорогі брати і сестри!

Скупчення російських військ біля кордонів нашої держави, поширення інформації про плани агресора розпочати вторгнення, інші ворожі заяви та дії очільників Росії вимагають нашої відповіді.

Найперше слід підкреслити, що вторгнення Російської Федерації в Україну вже відбулося, воно розпочалося ще взимку 2014 року із нападу "зелених чоловічків" у Криму. Вісім років триває хоча офіційно не оголошена Кремлем, але цілком реальна війна Росії проти України. Наслідками цієї війни є окупація Криму та частини Донбасу, щоденні обстріли російськими військами української території, постійні гібридні атаки з боку Росії в економічній, дипломатичній, інформаційній, релігійній та інших сферах.

Мета цієї агресії відома і зрозуміла: перетворити всю нашу країну або хоча би її більшу частину на окуповану територію, керовану від імені Кремля зрадниками, терористами і кримінальниками. Перетворити Україну на ту прірву, на яку Росія перетворила Крим, Донецьк і Луганськ. За наш рахунок спробувати відновити зогнилого і мертвого радянського монстра, тюрму народів, імперію зла, примусити вільні народи Європи упокоритися перед бажаннями нинішніх володарів Кремля.

Вже фактом історії є те, що Україна у значно гірших умовах, які склалися для нас у 2014–2015 роках, дала відсіч зазіханням агресора, який і тоді мав намір створити на наших землях "Новоросію" від Харкова до Одеси. Тим більше зараз, маючи оновлене і боєздатне військо, маючи непохитну підтримку союзників серед демократичних країн всього світу, ми здатні успішно протистояти нападнику та зруйнувати його плани.

Ми щиро вдячні Америці, країнам Європи та всім нашим союзникам у світі за підтримку, дипломатичну, економічну та військову допомогу. Уроки минулого яскраво свідчать – умиротворення агресора, спроба "зрозуміти" його, "врахувати" його забаганки ведуть не до миру, а до зростання апетитів та розширення агресії. Так було напередодні ІІ Світової війни. За помилки того часу народи заплатили страшну ціну. Сподіваємося, що ці гіркі уроки вивчені, а висновки з них – зроблені.

Для українського народу слова національного гімну "душу й тіло ми положим за нашу свободу" – не пустий звук, а глибоке переконання, стверджене століттями боротьби за власну незалежну соборну державу. За понад триста п'ятдесят років під московською владою ми достатньо натерпілися від імперського і радянського рабства. Закріпачення українців та знищення козацтва, викорінення національної свідомості, хвилі репресій та голодомори, включно з жахливим злочином геноциду 1932–33 років, духовна окупація через анексію Української Церкви – про все це ми добре пам'ятаємо і не допустимо повторення минулого!

Дорогі брати і сестри, співгромадяни!

Ми, український народ, не бажаємо чужого, а лише захищаємо своє: батьківську землю, власний дім, родину та ближніх. Тому правда – на нашому боці. А там, де правда, там – Божа допомога і перемога.

Ворог хоче залякати нас, розсварити, змусити українців власними руками зруйнувати свій дім, як це не раз було вже в нашому минулому. Розуміючи це, ми повинні зберігати розсудливість, не піддаватися на провокації, відкласти внутрішні другорядні суперечки перед обличчям зовнішньої загрози.

В єдності – наша сила!

Агресор нападає тоді, коли має сподівання на досягнення своєї мети. Наше спільне завдання показати російським правителям: подолати Україну неможливо, ми будемо боротися і захищати себе та рідну землю до перемоги!

Дорогі брати і сестри, український народе!

Протягом трьох десятиліть – від часу відновлення нашої державної незалежності – ми з вами не раз опинялися перед обличчям викликів, які здавалися неймовірними. Однак кожного разу ми долали їх, з Божою допомогою та об'єднавши зусилля у боротьбі за правду, гідність і волю. Так маємо чинити й тепер – і з допомогою Всевишнього досягнемо перемоги і справедливого миру.

Від початку російської агресії в наших храмах неперервно звучить молитва про визволення від нашестя чужинців, про Божу опіку над нашими захисниками на фронті, за полегшення долі та звільнення полонених і заручників. Благословляю найближчого недільного дня, 30 січня, у всіх храмах Православної Церкви України піднести додатково особливі молитви за нашу Батьківщину.

Закликаю на український народ, на наше військо і державу Господнє благословення!

Боже Великий, Єдиний, нам Україну храни!

Епіфаній,
Митрополит Київський і всієї України
24 січня 2022 року

СЕРГІЙ БОРЩЕВСЬКИЙ

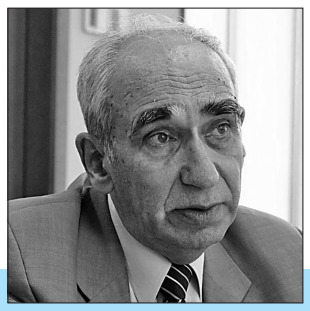

4

ІВАН ПРОСЯНИК

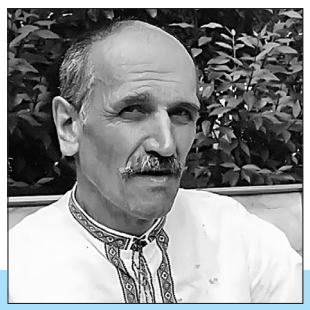

8-9

ДМИТРО ПАВЛИЧКО

11

Звернення

до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі!

Тижневик "Слово Просвіти" — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного "сприяння" нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі — ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об'єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ "Альфа-Банк", р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО "Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижня на наше прохання про допомогу для газети "Слово Просвіти" відгукнулися:

1. **Глаголюк Олексій Васильович** – 1000 грн.
2. **Глаголюк Василь** – 1000 грн.
3. **Десятерик Олена Дмитрівна** – 1000 грн.

“Правда завжди потребує громадянської мужності. Поза нею політика перетворюється на фарисейство”.

Оберігаючи вершинну цінність Держави

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Минулий тиждень завершився знаменною для кожного українця історичною датою. 22 січня – День Соборності. Великий Січневий День державного й національного відродження.

Універсалом Директорії УНР проголошувалося, що “*Віднині во єдино зливаються століттями відірвані одна від одної частини єдиної України – Галичина, Буковина, Закарпаття і Наддніпрянська Україна. Здійснилися віковічні мрії, для яких жили і за які вмирали найкращі сини України. Віднині є тільки одна незалежна Українська Народна республіка”*. Здійснилося політичне й правове узаконення національної єдності на основі Четвертого Універсалу, в якому роком раніше вперше на державному рівні було озвучено самостійницьку позицію: “*Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від нікого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу*”.

Ці славні роковини відзначалися без зайвої патетики на тему “любіть Україну” та іншого красномовства. Однак скрізь (на науковій конференції, присвяченій І. Огієнку, яку “Просвіта” проводила в Національному університеті ім. М. Драгоманова; безпековому форумі; в офіційних зверненнях; на численних заходах) лунала тема **єдності Українського народу**, як найбільш затребуваної нині цінності.

Паралельно з цим обговорювалися інформаційні повідомлення про скупчення російських військ та надання зброї Україні США, Великою Британією; своєрідну позицію Німеччини щодо України, куди вона не дозволяє третім країнам відправляти зброю; абсолютно шкідливі висловлювання високопоставлених військових чиновників Берліна стосовно неможливості повернення Криму до України; створення трьохстороннього союзу між Британією, Польщею та Україною; дозвіл Держдепартаменту США для союзників по НАТО на відправку в Україну протибронькових ракет та іншої зброї американського виробництва; прибуття комплексів шведських переносних протитанкових керованих ракет NLAW, які вважаються найкращими в класі переносної протитанкової зброї; від’їзд частини дипломатів США, Британії та Австралії з України; законопроєкт КПРФ щодо визнання “*державами*” окупованих московитами територій Донбасу тощо.

Усе перелічене – зовнішні чинники. Проте діють чимало внутрішніх, які достеменно не сприяють консолідації українського суспільства і зміцненню держави. До них слід віднести передусім діяльність “*п’ятої колони*”, про яку часто згадували на київському безпековому форумі. Підтвердженням цієї загрози є дані британської розвідки про “бажання” Кремля робити ставку на проросійського лідера *Мураєва* у разі вторгнення московитів в Україну. Про цю одіозну особу та україно фобські політичні сили, які загрожують національній безпеці, чимало написано в “Слові Просвіти”. І ці тривоги мають підстави. Останні соціологічні дослідження (21 січня 2022 р.) засвідчують, що до Путіна в Україні позитивно, на жаль, ставляться 15 відсотків опитаних, незважаючи на восьмий рік війни. Це означає, що існує база підтримки Московії і “руськомірства”, яка концентрується в різних соціальних нішах – від Верховної Ради і до московської церкви. Доконаний факт – зсередини нині діє ворог української державності. Мінімізувати, нейтралізувати цю загрозу є нагальним завданням української влади та українського суспільства. Проте для цього необхідно вести громадянсько-державний діалог, який так і досі чомусь не розпочався.

Свого часу Гегель застерігав, що “*держава не може не брати до уваги настрої громадян”*, які можуть бути патріотичними, наділені почуттями національної честі, відданості державному ладу. Бо в такому разі формуватиметься й надалі сутнісна суперечність між державою та її громадянами, коли унеможливлюється єдність, а “правдивість у словах і ділах” перетворюється в дотепну фразу або декорацію. Поза діалогом і громадською думкою неможливо успішно поборювати ні “*п’ятиколонників”*, ні олігархат, що є тромбами для національного організму.

Можна вести безкінечні розмови про народовладдя, але держава та влада не стануть народними, бо правдивого голосу народу вона радше не чує, аніж чує. Безперечно, що історичний досвід, традиція і потенціал українського народу дозволяють мати таку державу, яка б відповідала його характеру, душі, культурі, способу життєдіяльності. Деспотична, авторитарна форма правління не є його внутрішньою потребою буття. І хоча українці досягли в правовому полі конституційної демократії, проте її форма ще далека від сутності. Охлократія, олігархія, деспотія, “напомаджений” авторитаризм активно проявляються в умовах нашої формальної демократії, коли фраза і декларація підмінюють чин, а правда й справедливість втрачають сенс, трансформуючись в *уседозволеність, комчванство й безвідповідальність*. Про цінності перестають навіть говорити, бо торжествує “демократія” на дозвіл *мовчки чухати чуби*. При справжньому народовладді неможливо, щоби політична “еліта” від депутатів до президентів організовувала для себе під час війни багатотижневі відпочинкові вакації. Складається враження, що для подібних типів (чужими нам по духу) кінцевою метою є не перемога, а клич “*надо валить с этой страны”*.

Але як тоді протистояти загрозам і викликам нації, коли високопосадовцями ігнорується мораль, етичні поведінкові норми, національні цінності, позбавляючи громадян свободи власного бачення світу. Адже для єдності потрібна національна свобода, діалог, дія колективного розуму. Саме почуття свободи й справедливості народжує силу для протистояння російській агресії. Мав рацію І. Дзюба, котрий писав: “*Русифікаторському насильству я пропоную протиставити одне:* свободу – свободу публічного і чесного обговорення всіх національних справ*, свободу національного самопізнання”*. За цими критеріями, очевидно, варто оцінювати й згадуваний уже безпековий форум, на якому прозвучало багато патріотичних, професійних думок та пропозицій. Але, як говорив класик, душа прагне вищого. Гадаю, що безпека України потребує нині першочергового утвердження значущості національних цінностей: духовних, мовних, культурно-історичних. Бо яким чином і навколо чого можна об’єднувати народ, коли за ширмою європеїзму та вселюдськості недооцінюються ключові для нації пріоритети **української мови, культури, національної Церкви, історичної пам’яті.** Відомо, що народи, котрі знаходяться поза національними цінностями, завжди роз’єднані, не живуть повнокровним життям, а вегетують. Це “*Просте животіння, а не Життя,* – пише П. Мовчан, – *бо життя завжди освячене великою ідеєю. Коли життя втрачає свою високу доцільність, тоді накидаються монополізовані іншими облудні ідеї. Будь-яку інертність намагаються скеровувати в потрібний для “інших” бік*” (Вертикаль слова, 2022 р.).

Справді, не заперечуючи важливості колективної ідентичності для єдності, все ж таки ключовим фактором консолідації й соборності народу, його надійним імунітетом є **українська ідентичність**.

Не забуваймо, як нас нищили. Уже за часів СРСР поняття “український народ” вживався лише там, де говорилося про “*любов до великого російського народу”*, або “*про ненависть до німецько-українського буржуазного націоналізму*”, – писав Д. Лобай у “Непереможній Україні”. А таку вічну цінність як рідна мова колонізатори завжди використовували для уярмлення українства. Бо коли 1938 року в Україні примусово стали вивчати “*Короткий курс ВКП(б)”,* то київські “Вісті” повідомляли, що ЦК КП(б)У *рішив перекласти цей твір на українську мову й надрукувати його в кількості одного мільйона примірників*. Які ж книги, брошурки, фільми пропонувалися українцям та видавалися українською? Очевидно, що не Святе Письмо, “Кобзар” чи наукові розвідки М. Грушевського. Бо тоді, – пише в своїй недавно виданій праці “Українська література. Творці і твори” М. Жулинський, – *Український народ упізнає у творчості й долі Шевченка свою історію, долю, славу й покликання і цим національно самоутвердиться, духовно очиститься, морально зміцниться*.

Натомість Москва “пропонувала”, насамперед, своїх “героїв”: *Невського, Донського, Пожарського, Мініна, Кутузова, Брусілова...* У театрі російської драми ім. Лесі Українки ставили п’єсу “Генерал Брусілов”. І навіть для українців Канади демонстрували фільм про Петра І, “*що розпинав нашу Україну”*. Однак заборонними були кобзарі, козаки, національні строї, історичні національні події, пісні. Так формувалася російсько-більшовицька “рідномовність”.

Ці імперсько-більшовицькі ідеологеми активно впроваджувалися, на превеликий жаль, також своїми “видатними” українськими мистцями, чиїми іменами продовжуємо називати вулиці, проспекти, бібліотеки. Згадаймо хоча б доповідь письменника М. Бажана, тодішнього заступника голови Ради Міністрів УРСР “Про недоліки і серйозні помилки в ідеологічній роботі” (“Радянська Україна від 14 вересня 1946 р.). Лише окремі контенти з його комагітки: а) *посилити боротьбу з усякими спробами протягнути буржуазно-націоналістичні концепції Грушевського та його “школи”; б) неухильне використання вказівок більшовицької партії і великого вождя народів товариша Сталіна*.

Відповідно до сталінського кліше пропагувалася “*культура на Україні”*, яка “*творилася*” чужим московським втручанням, не маючи нічого спільного з Українською культурою. За інерцією, що підживлюється московською отрутою, чужинство продовжує й досі “*благоденствовать*” в Україні. Культурно-рекламний простір столиці, наприклад, насичений *шуфутинськими, кричевськими, меладзами* та іншими *“елками”*, формуючи для українців смаки “руськомірських” шансонів.

Прикро, що й досі політичний інформаційний простір по вінця наповнений *мураєвами,* а не видатними українцями, а в головах очільників великих міст України не проходить помутніння щодо возвеличення *жукових* та *катерин*. На засіданні РНБО вкрай необхідно, нарешті, прийняти рішення і покласти край цим розгнузданим провокаціям. Ніколи відповідні державні служби не реагували належно на свавільні дії порушення нашого духовного суверенітету, на злісні факти *пояничарення* українців у своїй державі. Бо що це як не опосередковане “запрошення” московитів для “визволення” *російськомовних та російськокультурних,* які дискримінуються бандерівцями. Згадаймо, чи не цих “героїв” усілякі *аксьонови, пушиліни, захарченки* возвеличували в Криму та на Донбасі, чи не виховані на їх “ідеалах” голосували на псевдореферендумах та поповнюють ряди бойовиків. І якщо некоректні висловлювання німецького віце-адмірала Шенбаха щодо України спричинили його відставку, то відкритий москвофіл, екс-регіонал *мураєв* з його зухвалими лозунгами на штиб “*тут наша земля”* та з його каналом *“Наш”,* що інформаційно воює на боці Росії, почуває себе доволі комфортно. Величезний мураєвський білборд загарбав навіть найцентральніше місце в Києві – Будинок профспілок, там, де вмирали Герої Майдану. Бо як можуть безкарно поводити себе ті “*українські”* політики, котрі переконують, начебто питання “Чий Крим?” втрачає актуальність; не Росія, а США та Британія провокують війну в Україні. Таких глашатаїв “руського міра” в Україні хоч греблю гати, а тому потрібна не констатація фактів, а пряма вимога народу до влади щодо заборони таких проявів україно фобії в умовах війни.

Очевидно, подібні суспільні виразки зустрічаються повсюди, що негативно впливає на здоров’я громадянського суспільства, заважають його єдності. Створені соціокультурні, політичні, державні середовища з подібних типів ослабляють, зомбуючи напівправдами, національну енергію, забавляючи народ ілюзією, що *буде ще краще*. Українські цінності вони давно виміняли на фетиш капіталу і влади, продавши себе Московії та зрадивши Україну.

Окреслюючи загрози для України, треба називати й карати всіх тих, хто спричинився до них. Розумію, що це не просте завдання, оскільки в Україні не існує ні політиків, ні партій, які б не залежали від олігархату, їхніх грошей та мас-медіа. Правда завжди потребує громадянської мужності. Поза нею політика перетворюється на фарисейство. У Біблії сказано: “**Пізнайте правду, – а правда вас зробить вільними**”. Лише вона здатна вберегти народ від того зла, коли **національне** підмінюється загальним, **духовне** – торговим. Платон у “Державі” писав, що коли *вимірюється все грішми, запроваджується закон, що є нормою олігархічного устрою...* Держава такого типу не може бути єдиною.

Щоби консолідувати сили для відсічі та перемоги над агресором необхідно об’єднувати суспільство, політичну націю не на олігархічному “праві”, а на ціннісних національних засадах, унормувавши своє національно-державне життя в сферах національної культури, освіти, науки, інформації, книгодруку, Церкви, ЗМІ, управління.

В Україні такий націєтворчий вектор завжди супроводжувався спротивом, безперервним фальшуванням, особливо з боку Росії та її доморощених лакуз, про насильницьку українізацію, про захист “русскоязычного населения”, про необхідність розширення мовних кордонів “руського міра”, про бандерівців і швидкий розпад України. За цими дезами імперців, які мусуються “своїми”, безпомильно знаходимо *наших* недругів.

Так, відновлена Незалежність ще не гарантує позбавлення нації стану напівколоніальності. Нація вбереже себе і стане вільною лише тоді, коли зміцнить Українську Ідентичність, позбавившись психології вторинності та запопадливості на “модерне москвофільство”. У світі існує чимало причин та загроз для національного розкладу й розчинення серед “інших”. Вони мають мілітарний, економічний, гуманітарний, мовно-культурний, демографічний характер. Однак, очевидно, що народовбивцями є не тільки війни, геноциди, голодомори, але й духовний, лінгвоцидний мор, коли втрачені скрижалі національної пам’яті, національної гідності, на узбіч викинуто рідно культурність та рідномовність, *чиниться гріх тими, хто зраджує своє, стаючи рабом цього гріха*. Ці надзвичайно чутливі й доленосні національні теми завжди варті уваги, особливо в часи, коли Україна перебуває в стані реальної війни, яку мусимо виграти, оберігаючи власну Державу як вершинну цінність.

Пісня та слово єднають!

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка спільно з Київською міською радою та Київською міською державною адміністрацією провели в Колонній залі КМДА літературно-мистецький захід “Україна Соборна” з нагоди Дня Соборності України.

Розпочали захід піснею “Ой у лузі червона калина”. На великому екрані присутні могли побачити кадри кінохроніки, присвячені найяскравішим сторінкам української історії XX – початку XXI століття. Від центрального правління ВУТ “Просвіта” гостей привітав очільник Луганської обласної “Просвіти” **Володимир Семистяга**:

– Вітаю вас від луганців та донеччан, які сьогодні перебувають на тимчасово окупованій території. Вони переконані, що Соборність – це не лише незалежність окремих територій, а й єдність всієї нашої держави. Бажаю всім злагоди, переконливої віри в те, що немає такого ворога, який міг би здолати нашу Соборність.

Пан Володимир зробив невеликий екскурс в українську історію XX століття. Згадав про ланцюг єдності від Києва до Львова 1990 року, в якому взяло участь понад мільйон осіб. А через рік здійснилася віковічна мрія українців про незалежну державу.

– Сьогодні ми переживаємо надзвичайно складний час, – наголосив Володимир Семистяга, – але українці вірять у Соборність своєї держави, і хто боровся за неї – той і сьогодні робить усе можливе, аби не допустити російської окупації. Ми змусимо демократичну Європу, весь світ і Росію в тому числі поважати нашу країну.

– Українська земля – немов окраєць хліба, густо посипаний сіллю мудрості нашого народу, – сказала ведуча концерту, лавреатка Шевченківської премії, народна артистка України **Лариса Кадирова**. – Згадаймо Тараса Шевченка, Івана Франка, Василя Стефаника, Лесю Українку, Агатангела Кримського, Марію Заньковецьку, Соломію Крушельницьку. Усі вони прийшли на цю землю, всотали її красу, силу, енергію думки цієї землі. Прославили її в слові писаному і сказаному на кону сцени, у слові, виспіваному в пісні, музиці. Переді мною прапор, який тримала минулого року на День українського прапора моя онука на Михайлівській площі у Києві. А пошила цей прапор моя мама Клавдія Миколаївна Кононенко разом зі своєю сусідкою. У 1990 році за одну ніч вони зробили 60 таких прапорів. Їх несли в День Злуки через Івано-Франківськ, Львів, Стрий, Рівне, Житомир до Софійської площі у Києві. Цей прапор має свою пам’ять. Для мене він – найбільший скарб! Ми нація, яка хоче миру. Ми не йдемо ні до кого ні на чию землю, не хочемо чужої землі, нам стане своєї. Бережіть рідну землю, пам’ятайте, хто ми є і для чого прийшли у цей світ...

Володимир Семистяга та Лариса Кадирова

Пані Лариса прочитала поезії видатних українських поетів, зокрема, з її вуст прозвучали віршовані рядки Івана Франка та Ліни Костенко. А ще розповіла історію створення портрету Лесі Українки авторства Івана Труша. Копія цього портрету – в Музеї видатної української письменниці у Києві, а оригінал – у Львові.

Бурхливими оплесками присутні зустріли виступ хорової групи Заслуженого народного ансамблю пісні і танцю “Дарничанка” Центру культури “Печерськ”, художній керівник – заслужений працівник культури України, лавреат премії імені Івана Огієнка Петро Андрійчук (він же режисер святкового заходу). У виконанні “Дарничанки” прозвучали козацькі пісні, а також пісенні твори на музику українських композиторів XX століття, присвячені рідній землі.

– Я народився на півдні Тернопільщини в родині репресованих, – розповів **Петро Андрійчук**. – Десять років моя мама провела у краю вічної мерзлоти – в Норильську. А до цього у 1944–1946 роках вона була зв’язковою Української Повстанської Армії, знала декалог УПА, все життя носила його в серці. Якось я запитав у неї: “Напевно, ви тоді розуміли, що програєте, що ж було для вас стимулом?” На що вона відповіла: “Ми розуміли, що все одно ця справа виграшна. Якщо не сьогодні, то завтра або через 100 літ. Тому врешті і виграли”. Тож ще з дитинства ідея незалежності та соборності була для мене значима.

Відомий український виконавець **Сергій Файфура** зізнався, що найголовнішим у житті для нього є любов. З неї починається все, маємо її плекати і зміцнювати. Також на переконання співака сьогодні надзвичайно важливо всім свідомим українцям єднатися. Він подарував свої авторські твори “Жуки” та “Клоунада”, а також українізований варіант пісні “Гармонь”.

Продовжив концерт дует магістрів Національного університету культури у складі Юлії Вітранюк і Софії Рубан. Юні виконавиці у своєму виступі намагалися передати неповторну красу українських автентичних пісень.

Окрасою музичного вечора став виступ народного артиста України, очільника Київської міської “Просвіти” **Кирила Стеценка** (скрипка-соло). За його словами Соборність має три виміри: географічні – схід і захід та північ і південь, а також часовий – єднання минулого та майбутнього із сучасним. Розпочав свій виступ із різдвяного твору “Бог предвічний”, ще виконав “Славень єдності, або інтеграційний гімн”, що складається з трьох частин: “Благослови душе моя Господа”, “Ода до радості” – Гімн Європи” та Гімн України.

На завершення концерту його учасники та глядачі виконали державний Гімн.

День Соборності в Дніпрі

Відбувся урочистий мітинг з нагоди річниці Акта Злуки 1919 року.

Захід організовано Січеславською “Просвітою” спільно з Південно-східним відділом Українського інституту національної пам’яті та Дніпровським товариством політв’язнів і репресованих.

До Дня Соборності і Дня пам’яті Героїв Крут у Кобеляках експонують виставку “Українська революція 1917–1921 рр. Регіональний вимір”

В опорному закладі Кобеляцької міської ради “Ліцей № 2 імені Олеся Гончара” розгорнули виставку Українського інституту національної пам’яті (УІНП) “Українська революція 1917–1921 рр. Регіональний вимір”. Просвітницький захід організували відділ освіти та відділ культури, молоді і спорту виконкому Кобеляцької міської ради, дирекція ліцею, Кобеляцький комунальний музей літератури та мистецтва, Північно-східний міжрегіональний відділ УІНП.

Показ виставки присвятили знаковим подіям революції. 22 січня 1918 року вперше у XX столітті українська незалежність була проголошена IV Універсалом Української Центральної Ради, а вже за рік відбулася не менш значуща подія — 22 січня 1919 року на Софійській площі в Києві Директорія Української Народної Республіки урочисто проголосила Акт возз’єднання Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки в єдину соборну Українську державу. Також 29 січня в Україні вшановується пам’ять учасників бою під Крутами, який для українського народу став символом героїзму та самопожертви молодого покоління в боротьбі за незалежність. Завдяки звитязі та сміливості українських воїнів ворожий наступ російських більшовиків на Київ було зупинено на декілька днів. У цей час відбувалися переговори між Українською Народною Республікою і країнами Четверного союзу. 9 лютого 1918 року було підписано Брестський мирний договір. Він означав визнання самостійної Української Народної Республіки суб’єктом міжнародних відносин.

Старшокласники ліцею знайомляться зі світлинами, мапами, документами, хронологією подій в часи Української Центральної Ради, Української держави (гетьманату) Павла Скоропадського, Директорії УНР, окупації УНР більшовицькою Росією, масових селянських антибільшовицьких повстань. 14 банерів виставки розповідають про події сторічної давнини. Кожен з них присвячений певному українському регіону – Буковині, Закарпаттю, Київщині, Криму, Слобожанщині, Таврії, Чернігівщині та іншим. Така форма подання дозволяє простежити основні події та унаочнити їх загальноукраїнський характер, виокремити специфічні регіональні особливості перебігу подій та суспільної думки. Матеріал виставки забезпечує всебічне вивчення перших визвольних змагань українського народу за державну незалежність України на початку XX ст. у розрізі регіонів. *“Окремий банер присвячений подіям 1917–1923 років на Полтавщині. Тут і розповідь про національне піднесення на Полтавщині навесні 1917 року, і постать голови Директорії УНР Симона Петлюри, і повстанський рух”,* – розповіли у Полтавському офісі Північно-східного міжрегіонального відділу УІНП.

Планується, що виставка “Українська революція 1917–1921 рр. Регіональний вимір” експонуватиметься в усіх навчальних закладах міста Кобеляки.

За матеріалами ФБ-сторінки Кобеляцького комунального музею літератури та мистецтва

“Мало знати віхи біографії Івана Огієнка, необхідно звернути увагу на те, чому він вчив”.

Земляки вшановують пам’ять Великого Українця

До 140-річчя від дня народження Івана Огієнка

Людмила ЗАЛІЩУК
Фото авторки

Житомирщина розпочала відзначати рік Івана Огієнка, адже 14 січня відомому земляку виповнилося 140 років від дня народження. Іван Огієнко (митрополит Іларіон) – державник, відомий вчений, педагог, громадський, церковний та культурний діяч.

У Свято-Михайлівському кафедральному соборі Житомира пройшли різдвяні віншування “Даруй літа щасливії нашій славній Україні”, під час яких у виконанні народного хору Житомирського фахового коледжу культури і мистецтв ім. І. Огієнка, під керівництвом Ірини Біленікіної, студенти співали колядки та щедрівки. Житомиряни продовжили захід мітингом-реквіємом з покладанням квітів до пам’ятника митрополиту Іларіону.

У Житомирській обласній державній адміністрації вперше було представлено оригінали документів з фондів Державного архіву області: запис у метричній книзі церкви Вознесіння Господнього містечка Брусилів Радомишльського повіту Київської губернії за 2 січня 1882 року про народження та хрещення Івана Огієнка; запис у метричній книзі церкви Вознесіння Господнього містечка Брусилів Радомишльського повіту Київської губернії про вінчання Івана Івановича Огієнка з Домінікою Данилівною Литвинчук 3 червня 1907 року та запрошення ректора Кам’янець-Подільського державного українського університету Товариства Житомирської “Просвіти” на відкриття Університету з автографом ректора Івана Огієнка за 1918 рік. Книги з архіву можна було оглянути лише впродовж одного дня. Вдало доповнили архівну експозицію книги науковця та митрополита, а також картини Валерія Радецького та Миколи Бутковського, лавреатів премії ім. І. Огієнка.

Тематичну виставку підготував і Житомирський обласний літературний музей, наукові співробітники якого зробили акцент саме на літературній спадщині Огієнка. Справжніми історичними раритетами є книги 1918 року “Українська граматика. Частина перша. Основи українського правопису” та “Граматика української мови О. Павловського 1818 р.”. Зацікавить відвідувачів література, передана до музею у 1993 році Канадським товариством розбудови України. Зокрема, Митрополит Іларіон, “Старець Паїсій Величковський (історична літературно-богословська монографія”, 1975 рік; Митрополит Іларіон, “Слово про Ігорів похід”, пам’ятка української літератури XII віку, 1949 рік; Митрополит Іларіон, “Українська культура і наша церква. Ідеологія української православної церкви. Життєпис”, 1991 рік, а також підбірка журналів “Віра і культура” за 1950–1960 роки.

Виставку відкрила в. о. директора Світлана Гресь, зачитавши поезію Огієнка “Найбільша перемога”, показавши присутнім, яким проникливим поетом він був, його внутрішню силу та духовний світ.

Згадали Огієнка і як просвітянина. Так, голова Житомирського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка Святослав Васильчук зазначив: “В Україні мало звертають увагу на видання літературної спадщини, залишеної нащадкам Огієнком, щоправда заслуговують на увагу праці д. філол. н., професора Миколи Тимошика. Так не повинно бути щодо імені такого видатного державотворця, діяча науки та релігієзнавства. Причиною цього є перебування наших можновладців під впливом “ізмів”, навішаних Огієнку за часів радянської влади: зрадник, колаборант, український буржуазний націоналіст. Який може бути “буржуазний націоналіст”, коли він із низів вийшов?! Однак подібні думки панували на місцях, і люди саме так уявляли собі Огієнка. Хто намагався сказати правду – на них звертали увагу та могли переслідувати. Пригадую 1990 рік, ще при радянський владі, я був головою Обласної організації Народного Руху України. З Олексієм Опанасюком (журналістом і письменником) вирішуємо поїхати саме в оці січневі дні до Брусилова і все-таки розповісти людям правду про Огієнка. Приїхали ми з киянами. До нас одразу з райкому партії виходять функціонери, група міліціянтів, найняли крикунів і вони: “Чого ви сюди приїхали? Про зрадника говорити?! Він сякий-такий, націоналіст!” Але ми своє слово сказали.

Ось так почалося. І зараз ми маємо про це пам’ятати і повертати в повному об’ємі творчу спадщину про Огієнка, адже вона неоціненна. Мало знати віхи біографії Івана Огієнка, необхідно звернути увагу на те, чому він вчив. У нього українська мова, українська історія, українська держава, українська незалежна церква – понад усе. Він все життя працював для України. Тому Іван Огієнко актуальний нині, як ніколи. Він вчив і вчить як стати та ідентифікувати себе українцями, що б переважна більшість нашого народу визнавала себе українцями духовно та за переконаннями, не за походженням. Тоді буде виконання того, над чим працював Іван Іванович, з чим він звертався до нас. Огієнко був одним із просвітян того часу. Нагадаю вам, що “Просвіта” в XX столітті була тією громадсько-політичною організацією, яка власне не привела інтелігенцію на національні рейки. І наша українська революція 1917–1920 років відбулася тільки тому, що з’явилося багато національно-свідомих українців. Одним з них був Іван Огієнко. Пам’ятаймо про це і виконуймо його заповіти”.

Огієнка по праву називають Великим Українцем, у його творчому доробку більше 1800 праць з питань мови, культури, друкарства та історії церкви. “Він – невивчена постать, яку ще потрібно досліджувати. Дякую літературному музею за виставку унікальних матеріалів і документів. Думаю, що вони стануть у нагоді студентам, науковцям та письменникам при вивченні огієнківської спадщини. Згадаймо, що він 42 роки працював над перекладом Біблії, завдяки йому ми маємо можливість звертатися до Бога українською мовою. Тому популяризуймо його життя і творчість. 2022-й оголошено роком Івана Огієнка, на Житомирщині буде проведено багато заходів. На базі нашого коледжу засідає комітет з присудження премії імені Івана Огієнка. Прийом документів розпочато і триватиме до 15 лютого. Традиційно в березні відбувається засідання комітету з визначенням лавреатів у п’яти номінаціях: література, освіта, наука, мистецтво і громадсько-релігійна діяльність”, – розповіла Наталія Хом’як, заступниця директора з навчальної роботи Житомирського фахового коледжу культури і мистецтв ім. І. Огієнка.

До літературного музею на відкриття тематичної виставки завітали письменники, бібліотекарі, викладачі та студенти. Гості отримали в подарунок книгу Івана Огієнка “Моє життя”. Провідна наукова співробітниця музею Надія Маслова провела гостям екскурсію. З музичним вітанням виступив Олександр Юзвячик, студент першого курсу Житомирського фахового музичного коледжу ім. С. Косенка.

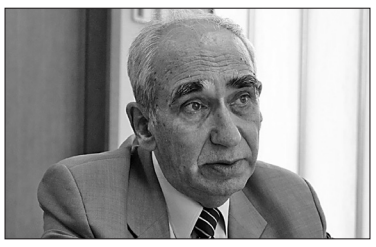

Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ,
письменник, дипломат, експерт Центру дослідження Росії

Чи стосуються України події на Кубі

(дещо про трикутник Москва – Гавана – Київ)

От і закінчилися грудневосічневі свята. Хтось провів їх удома, хтось у Буковелі, хтось в окопі, а хтось у Європі або й далі – у більш екзотичних краях, зокрема, на Кубі. Прочитав нещодавно захоплені вигуки однієї пані – ах, гарячий пісок, ах, сонце, ах, море! – і збагнув, що пані, не виходячи з готелю та пляжу, так і не зрозуміла, куди потрапила.

Поясню: в різних містах Куби зараз відбуваються політичні судові процеси. Влада чинить розправу над учасниками протестів, що спалахнули тут у липні минулого року. Людей вивели на вулиці злидні, соціальна несправедливість і нездатність влади впоратися з пандемією COVID-19. Наймасовіші за понад шістдесят років комуністичної диктатури протести були жорстоко придушені. І ось тепер їхніх учасників судять. За даними громадської організації Justicia11j (“Правосуддя 11 липня” – за датою початку протестів) до кримінальної відповідальності за статтею про підривну діяльність притягнуто 1377 осіб, серед них чимало неповнолітніх. Процеси відбуваються в залах, наповнених поліцією та партійними функціонерами. І при цьому вражають вироки, на яких наполягають прокурори, – для багатьох обвинувачених 20-30 років ув’язнення.

Цікава деталь: 26 липня 1953 року Фідель Кастро очолив не мирну демонстрацію, а збройний напад на військові казарми Монкада з метою провокації народного повстання. Напад провалився, його учасників судили. На процесі Кастро дали можливість виступити з відомою промовою “Історія мене виправдає”, засудили до 15 років, але через 22 місяці амністували, звільнили, після чого він виїхав з країни. Воістину, “кривава диктатура Батисти” не може тягатися з виплеканим Кастро комуністичним режимом.

А тепер про Україну та Росію. Ще в добу СРСР Куба використовувалася Москвою як цитадель у протистоянні зі США і взагалі із Заходом. Маю на увазі не лише найпотужніший совєтський, а згодом російський центр радіоелектронної розвідки в Лурдесі. І не лише використання оснащеного совєтським озброєнням кубинського військового контингенту в Африці (немарно знаменитий репортаж Габріеля Гарсії Маркеса називався “Куба в Анголі”).

Відносини двох режимів – Москви та Гавани – сьогодні безхмарні, і на це є свої причини. Росія в 2014 році “пробачила” Кубі 31,7 млрд доларів боргу перед колишнім СРСР. Для нездатного на економічні перетворення комуністичного режиму, який довів країну до ручки, це стало подарунком, який він старанно відпрацьовує. Куба – одна з небагатьох держав, що голосують суголосно з РФ усі резолюції ГА ООН по Криму і коли йдеться про його мілітаризацію окупаційною владою, і коли йдеться про порушення прав кримськотатарського народу.

Останнім часом у цих відносинах з’явилися нові, пов’язані з Україною, нюанси. Бо погрози Кремля розмістити на Кубі військовий контингент у перекладі з московської на людську можна тлумачити як пропозицію Вашингтона про своєрідний бартер: Куба біля вас, а Україна біля нас, давайте мінятися. А водночас натяк, мовляв “можєм повторіть” Карибську кризу шістдесятирічної давнини. У цьому ж контексті, як на мене, слід розглядати і недавню, зроблену в парламенті і підтриману депутатами заяву спадкоємця братів Кастро, президента Мігеля Діаса-Канеля про те, що незабаром Куба подасть заявку на вступ до ОДКБ.

Отже, українській владі і українським громадським організаціям час визначитися. І передусім зрозуміти, що кубинська влада і кубинський народ – це різні поняття. Влада України повинна засудити репресії на Кубі, приєднатися до тих демократичних країн світу, які вже це зробили. Те саме стосується громадських організацій (на напівзаборонену компартію я не розраховую). На жаль, на сайті МЗС України і навіть нашого посольства в Гавані я не знайшов жодної згадки про судові процеси. Ба більше, останнім часом доводиться чути, нібито українська влада наміряється призначити посла на Кубі, де з 2014 року ця посада вакантна. Так от цього робити якраз не можна. Підвищити рівень представництва означало б заплющити очі і на репресії, і на підтримку кубинським режимом агресивних прагнень Росії.

Чи нагадає хтось Лаврову про 1997 рік?

9 січня, напередодні американо-російських переговорів у Женеві, керівник російської делегації, заступник міністра закордонних справ РФ Рябков зробив заяву про те, що НАТО повинно збирати манаття і відправлятися на рубежі 1997 року. Треба сказати, досі Рябков якось тримався в тіні, і – на відміну від його начальника Лаврова та “неповторної” Маші Захарової – більшість поціновувачів афоризмів, що періодично долинають з російського МЗС, і я в тому числі, навіть не знають, що цей Рябков вживає для бадьорості, перш ніж видавати такі перли.

Натяк був недвозначний і такий незграбний, як російський телевізор “Рубін” поруч із “Тошібою”.

Звичайно, афоризм Рябкова не пройшов повз увагу політиків, експертного середовища, журналістів. Були різні коментарі – від досить суворих до дошкульних. Відтоді минуло два тижні, але досі ніхто не поставив шефові кремлівської дипломатії одне цікаве запитання: “Пане Лавров, Москва справді хоче повернутися в 1997 рік?”

Так, НАТО не розширювалося з 1982 року, коли до Альянсу приєдналася Іспанія, до 1997-го, коли його членами стали перші три країни, колишні учасниці колишнього Варшавського договору: Польща, Угорщина та Чехія. Але повертатися – так повертатися.

Нагадайте хто-небудь Лаврову, що 12 травня того ж таки 1997 року тодішній господар Кремля Єльцин підписав у Москві з Асланом Масхадовим договір про мир і принципи взаємовідносин між Російською Федерацією та Чеченською Республікою Ічкерією. А, скажімо, у Венесуелі при владі був демократичний уряд Рафаеля Кальдери – там ще не тхнуло ні Ніколасом Мадуро, ні його попередником Уго Чавесом, ні тим паче російським заводом з виробництва автоматів Калашникова.

І головне: у 1997 році ще не йшлося про російську агресію проти Грузії, а згодом – України. Ще не були окуповані Абхазія та Південна Осетія, Крим та частина території Донецької та Луганської областей України.

А не хочете, пане Лавров, повернутися ще далі – в часи Московського улусу Золотої Орди? Ну запитайте хто-небудь.

Ярослав Стецько і Ярослава Стецько – вінчані ідеєю

З нагоди 110-ї річниці від уродин Ярослава Стецька

Ірина ФАРІОН,
доктор наук, професор

Подружжя Стецьків було не лише світоглядово нероздільне, але злилося навіть в одному імені – Ярослав Стецько і Ярослава Стецько. Чи знаєте щось подібне у світовій історії? За яких умов виникає така благодатна спільність, аж до повного злиття імен та доль?

Пігмеї завжди знецінюють усе те, що ідеальне, духовне і вічне в житті людини й нації.
Ярослав Стецько

Ярослав
Не мир є нашою ціллю, а воля і перемога нашої нації, що є покликана Богом виконати своє призначення на землі.
Не за мир, а за тріюмф правди.
Ярослав Стецько

Цьогоріч 110 років від дня уродин Ярослава Стецька (19.01.1912, Тернопіль – 5.08.1986, Мюнхен) – голова Правління відновленої Української держави 30 червня 1941 р., голова Проводу ОУН(б) 1968–1986 (20 років), засновник і 40-річний очільник Антибільшовицького блоку народів (АБН 1946–1986), автор фундаментальної двотомової політологічно-ідеологічної праці **“**Українська визвольна концепція” (2020), “30 червня 1941. Проголошення відновлення державности України” (2019) та нещодавно виданого збірника маловідомих статей “Київ проти Москви” (2021). Пасіонарний борець за національну Соборну Українську Державу та розпад Росії.

Якийсь час його родина мешкала в селі Глубочок Великий (батько там був парохом – 4, с. 146), громада якого 18 грудня 2021 року проголосувала проти розташування в їхньому селі підрозділів тероборони, бо це “*творить небезпеку для місцевих, а вільні приміщення вони краще використають для облаштування спортивного комплексу, кафе або реабілітаційного центру*” (2). Ось такий загрозливий перегук часу, коли “славних прадідів великих правнуки погані” обвалюють українську вертикаль Духу...

Найкращою характеристикою уродженця Тернополя, студента права і філософії в Краківському та Львівському університетах, в’язня польської тюрми у Львові Бригідки (1934–1936), поліційної тюрми Александерпляц в Берліні та одиночної камери в нацистсько-німецькому таборі Саксенгавзен (вересень 1941 – 29–30 вересня 1944) є два епізоди з його родинного життя, про які він сам переповідає як наймаркантнішу рису внутрішнього світу своїх батьків, що мали визначальний вплив на його націоналістичний світогляд.

Батько був парохом у селі Кам’янки Великі (біля Підволочиська). Коли московити арештували митрополита А. Шептицького, він разом з о. Вояковським організував петицію до царя Миколи ІІ з підписами понад 30-х священників, що пропонували натомість своє тюремне ув’язнення за визволення митрополита: “*Вони заофірували за звільнення митрополита своє ув’язнення*” (3, с. 342).

Ярославова мати захопила дітей героїчною українською літературою: твори А. Чайковського, Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, В. Стефаника. Якось вона приїхала з Тернополя до Львова, щоб зустрітися з ув’язненим сином. Слідчий запропонував їй побачення через грати. Мати відмовилася і, не побачившись із сином, попри довгу подорож, відказала наглядачеві: “*Мій син не є злочинцем, і я через грати не буду з ним говорити*” (3, с. 342).

Революційна діяльність і 30 червня 1941 року

Ярослав Стецько опинився на лаві підсудних у справі вбивства міністра внутрішніх справ Польщі 15 червня 1934 р.: отримав 5 років тюрми (залишив спогад “За гратами”). Тоді ж висунув ідею, що “*Україна повинна стати ідейним, моральним і культурним центром, довкруги якого повинні зосереджуватися змагання інших поневолених народів...*” (1, с. 24).

Вийшов через амністію і вже 10 лютого 1940 року став співініціятором створення в Кракові революційного проводу ОУН(б). Чому стався так званий розкол? Серед основних причин, за Я. Стецьком, концепційна відмінність у розбудові національної сили в краї: “*...наша концепція розбудовувати сили на рідних землях і на еміграції для самостійної революційної національно-визвольної дії, без орієнтації на ту чи іншу поставу Німеччини, не знайшла ніякого розуміння в Мельника*” (3, с. 365).

“*То були дві протилежні концепції ?...? з одного боку, група зорієнтованих на чужу силу, а з другого – група молодих, здетермінованих включитися в боротьбу, розбудовувати власну силу, не орієнтуючися на поставу Німеччини*” (3, с. 366).

Крім цього, була вимога формувати збройні добровольчі українські загони для боротьби у Фінляндії проти Москви, що тодішній очільник ОУН А. Мельник також відкинув. Коли наші теперішні горе-аналітики голосять над шкодою розколу, то мені сповна імпонує саме ця думка Я. Стецька: “*...розрив у моїй оцінці був закономірним і необхідним. Я вважаю, що це не було послабленням революційної боротьби і визвольного фронту, а навпаки – той розрив врятував ситуацію двофронтової війни, врятував несплямлений прапор українського націоналізму.... Він був фактично тим граничним стовпом у розгорненні героїчної епохи нашої історії. І тому Революційний Провід був необхідний, необхідно було скінчити з табором опортунізму, який тоді загніздився у провідних колах організації*” (3, с. 367).

Повчальна щодо цього пророча думка Є. Коновальця: “*Ми зініціювали організований націоналістичний рух, ми даємо ще йому тепер ін’єкції, але ми його не ведемо...на західних землях той рух виявляє більше радикальні тенденції, ніж це декому з нас бажане. Не виключено, що ми вже в недалекому часі опинимося супроти того руху в ролі батьків без відповідного впливу на його дальший розвій... Молодий націоналістичний рух на Західних Землях нас ще толерує, – я певний, одначе, що з його скріпленням і внутрішнім оформленням, він, коли ми не намагатимемось знайти спільну мову, витворить свій власний провід*” (1, с. 31).

У квітні 1941 року в Кракові проведено ІІ Великий Збір ОУН, де затверджено легітимність і правильність ідейної стратегії Революційного Проводу. Обрано його склад проводу: голова – С. Бандера, заступники Я. Стецько і М. Лебедь.

Національні збори у Львові

О 20.00 збори скликано до приміщення “Просвіти” на площі Ринок, 10. Я. Старух оголосив про це на захопленому радіо. Посланцем від А. Шептицького був Й. Сліпий, що став заступником голови зборів – Я. Стецька. Відтак до зали зайшли німецькі старшини, серед яких Г. Кох заявив, що тут “*рішальною є влада Гітлера*”, на що Я. Стецько відповів: “*...господарем на українській землі є українська нація і ми творимо державний апарат і нашу державність на своїй землі, нас не в’яже нічия постороння воля*”.

Цікаво, що в той момент Й. Сліпий шепнув Стецькові: “*Ну то німці проти нас*”. “*Так, але мусимо піти нашим шляхом*”. Єпископ: “*Так, виходу іншого не маємо, і Митрополит так само думає*”. Кох сказав: “*Ви граєте з вогнем*”. Стецько у відповідь: “*Ну а ви також*” (3, с. 381).

Згодом про це написав: “*Коли на захист Акту 30 червня 1941 р. ми не були спроможні поставити танків, гармат і бомбовозів, відповідно – сильної армії, бо так склалися умови, – ми вирішили танкам, бомбовозам і гарматам окупантів протиставити* ***вірність ідеї Суверенітету нації, гідність і гордість великої духом нації, незламність нашого характеру***...” (3, с. 12).

Уряд сформовано до 5 липня, проте вже 11 липня його заарештовано і 15 вересня відправлено до тюрми Александерпляц у Берліні, а потім – у Саксенгавзен. Перебував в бункері смерти.

У вересні 1944 року німці схиляли Я. Стецька і С. Бандеру до спільного з А. Власовим фронту (РОА) проти москалів. Не погодилися.

Еміграція

Утікаючи з-під нагляду гестапо до американської зони, був тяжко поранений. Його, майже мертвого, врятували з більшовицького арешту в шпиталі в Чехії побратими і майбутня дружина Ганна Музика, що стала згодом Славою Стецько (1946 р.).

Від 1946 року на еміграції основний напрям діяльности – зовнішня політика: “*За кордоном я побачив, що реальна сила – то власна сила, а власна сила – то фронт поневолених націй*” (3, с. 394).

Так було створено АБН (Антибільшовицький блок народів), до якого найперше увійшли представники словаків, грузинів, латишів, відтак болгари, чехи, румуни. Концепцію АБН розробляв С. Бандера. Ідея виникла ще в Україні в листопаді 1943 року, коли відбулася Конференція поневолених народів (грузини, вірмени, осетини, казахи, черкеси, азербайджанці, кабардинці, татари, чуваші, башкири, білоруси, узбеки) і творилися відділи інших народів у складі УПА (азербайджанці, узбеки, грузини, татари).

Перший Конгрес АБН відбувся 16 квітня 1946 р.: “*АБН урочисто заявляє, що не буде міцного тривалого миру доти, поки не буде знищено СССР – світового агресора та поневолювача народів і людини*” (4, с. 76). Саме звідси Стецькова теза “*Україна – наріжний камінь світової політики*” (5, с. 286) та розкриття призначення України: “*...коли центром мілітарної потуги вільного світу є сьогодні Вашингтон, столиця США, то центром ідейно-моральної сили поневолених народів є Київ – столиця України. Визволення України означає знищення московсько-більшовицької імперії, а тим самим і ліквідацію московської агресії в Азії, на Близькому і Середньому Сході та Індійському океані*” (1, с. 81).

Я. Стецько мав зустрічі з найвищими чільниками провідних держав: канцлером Німеччини Конрадом Аденавером, президентом Франції Шарлем де Голем, британським прем’єром Мак-Міляном (у якого гостював вдома), шведськими, тайванськими високопосадовцями, з американським президентом Р. Рейганом, що брав участь в конференції АБН 1983 р., відтак запросив до Білого Дому, де сказав Стецькам: “*Ваша боротьба є нашою боротьбою, ваша мрія є нашою мрією!*”, а також відтоді крилатою стала його фраза: “*СРСР – тюрма народів*” (4, с. 154). Американці саме тоді організували пресову конференцію Президента Р. Рейгана з Головою АБН. Це була надзвичайна подія в американському конгресі (4, с. 154).

Ярослава
Наше життя – то була Україна, все підпорядковувалося ідеї її свободи, його зміст було скеровано задля роботи.
Ярослава Стецько

Ярослава Стецько (14.05.1920, с. Романівка, Теребовлянський р-н, Тернопільщина – 12.03.2003, Мюнхен). Навчалася у Львівській політехніці (будівельний ф-т, 1941 р.), відтак Правничий інститут (Мюнхен, німецька та французька мови). Член ОУН (з 1938 р.). Співорганізатор Червоного Хреста в УПА (лікарня, харчування, проживання). За вказівкою Проводу ОУН 1944 р. виїздить за кордон, де у Відні знайомиться з Ярославом Стецьком.

Як стала Ярославою Стецько?

“*До речі, я в метриці була записана Анною-Євгенією, але пішла до гімназії, і мені звучало ім’я “Геня” так якось польсько, що подумала собі: “Та холєра ясна, не буду називатися “Геня!”. І назвали мене Ромою...* (4, с. 94).

Перебуваючи в шпиталі в Чехії 1945 р., Ярослав попросив: “*Знаєш що, я буду тебе кликати “Слава”, добре?. “Добре, але ж і Рома – гарне ім’я”. “А я буду кликати Ярослава”. І від того моменту я сказала: “Я є Ярослава”, і всюди вже писала і називала себе тільки так, поки це вже ввійшло в жили, і в кров, і в серце*”.

Відтак додавала: “*Ярослав був для мене колосальний авторитет. Я чулася маленька біля нього, він був дуже розумний...*” (4, с. 145).

Згадувала: “*Ніколи з Ярославом не брали громадянства чужих держав*: “*Як я маю представляти Україну і жити на чужоземний паспорт? Ніколи цьому не бувати*” (4, с. 94).

Після смерти Я. Стецька – очільниця АБН, редактор журналу “АБН-Кореспонденс”. Перший лідер новоствореної партії “Конгрес українських націоналістів” (1992–2003). 1991–2001 – Голова проводу ОУН(б). Депутат Верховної Ради України 2, 3, 4-го скликань від виборчого округу № 89 Івано-Франківської обл. (Надвірна, Яремче, Косів, Верховина). 1997 р. на довиборах набрала 86,6% голосів виборців. До присяги як найстарший депутат приводила депутатів двічі: 14.05.1998 (округ № 89, 56,36 %) та 14.05.2002 рр. (11 номер від “Нашої України”).

Володіла польською, англійською, німецькою, французькою, еспанською, італійською, словацькою, білоруською мовами. Почесна громадянка Львова.

1991 року, в рік 50-річчя Акту 30 червня 1941 року, повернулася в Україну і приїхала саме до Львова, на площу Ринок, де її чоловік проголошував Акт відновлення Української держави: “*...хотілося дуже, так хотілося кожну калабаньку якось привітати, кожен камінчик поцілувати... Це таке сильне враження перше!*” (4, с. 166). Перетікання доль, коли спільність писано згори.

У першому своєму інтерв’ю в Україні 30 червня 1991 р., відразу після віча у Львові на пл. Ринок з нагоди історичного Акту 30 червня 1941 р., на запитання московських журналістів, яка її головна мета – сказала: “*Розбити, розколоти Совєтський Союз на самостійні держави!*” (4, с. 168). І цю мету мусимо зреалізувати.

1. Баган Олег. Ідея і чин Ярослава Стецька. Публіцистичний нарис. К., 2008. 164 с.

2. Мешканці села на Тернопільщині проти розміщення у них підрозділу тероборони.

3. Стецько Ярослав. 30 червня 1941. Проголошення відновлення державности України / відповід. ред. Микола Посівнич. Львів, Торонто, Дрогобич: Посвіт, 2018. 483 с.

4. Стецько Слава. Жінка, яка творила незалежну Україну. Автобіографія. К.: Ярославів Вал, 2021. 200 с.

5. Стецько Ярослав. Київ проти Москви / упор. Г. Рій, В. Рог. К.: УВС, 2021. 633 с.

“Відроджувати в пам’яті народу славні імена попередників – справа благородна і гідна поваги”.

Слід на попелищі

За чверть віку в Донецьку постать Олекси Тихого (27 січня 1927 – 6 травня 1984) повернулася з небуття і знов потрапила в морок окупації.

Ігор ЗОЦ,
журналіст із Донеччини

Відомим є факт звернення Олекси Тихого до редакції газети “Радянська Донеччина” зі статтею “Роздуми про долю української мови та культури в Донецькій області” в 1971 році. Але тільки наприкінці минулого століття з’явилися подробиці. Стаття потрапила у відділ листів до Миколи Непрана, який і зустрічався з автором. А через шість років Непрана в якості свідка залучили до суду над вчителем, який уже відбував покарання. Було це в розпал застою, і жодного розголосу у справі й бути не могло. Можливо, про долю Тихого знав тодішній редактор, а журналісти, звісно, ні. Так само і я, потрапивши в колектив журналістів “Радянської Донеччини” в 1985 році, лише через кілька років дізнався про Олексу Тихого і Василя Стуса, який в минулому працював у сусідній газеті, що дуже короткий період виходила українською – “Соціалістичний Донбас”.

Треба зазначити, що не лише через проголошену перебудову, а й раніше в “Радянці” не тільки писали – розмовляли винятково українською. Було це без примусу, бо яка ж українська газета без природного середовища. Приклад подавав шеф – Петро Новиков на всіх масових зібраннях і в партійних органах виступав українською, навіть у присутності представників московського ЦК мову не змінював. Так само Петро Васильович поводив себе і на громадській посаді голови обласної організації Спілки журналістів – тільки українською. Зрозуміло, газета за радянських часів ніколи не виходила за певні рамки, а від колег ніяких дисидентських висловлювань чути не доводилося. І про долю Олекси Тихого дізнався вже з проголошенням Незалежності, як і про те, що деякі мої колеги колись зустрічалися на той час з автором, переслідуваним радянським режимом через його занепокоєність долею української мови. Власне такою людиною запам’ятав Тихого і Микола Непран, спокійний і розсудливий, повсюдно україномовний чоловік. Але ніяких спогадів про це він не залишив.

Наразі маємо низку питань, звернутих у минуле: чи міг журналіст чимось зарадити переслідуваному системою автору, чи могла газета обкому партії в 1971 році надрукувати статтю про незгоду з діяльністю цієї партії? Тут може бути тільки одна відповідь. Чи стало звернення до редакції причиною арешту автора допису через шість років? Певно, що так, вкупі з іншими. Чи відчували мої попередники відповідальність за долю одного із своїх читачів і репресованого системою автора? Певно, що теж так, хоча ніхто з колег не горів бажанням згадувати ті часи. І, нарешті, які висновки зробило моє покоління. Відповідь ми давали на шпальтах оновленої газети, яку я редагував.

Чималий перелік публікацій “Донеччини” про правозахисника з Дружківки треба почати зі статті колишнього політв’язня Петра Лавріва під назвою “За що загинув Олекса Тихий”, що вийшла 11 травня 1994 року. За рік Петро Лаврів у статті “Наші видатні земляки” знову повертається до постаті побратима (12.09.1995), а земляк мовознавця поет Юрій Доценко звертає увагу влади на необхідність гідного пошанування пам’яті правозахисника у статті під промовистим заголовком “Тихо довкіл Тихого” (27.06.1995). Надалі газета постійно нагадує про борця, друкуючи статті таких відомих на Донеччині людей як Марія Олійник, Володимир Півень, Олег Орач (2001 р.), Анатолій Федь, Людмила Огнєва, Валерій Романько та інших.

Видання в єдино можливий для себе спосіб – інформаційно – підтримувало зусилля Товариства імені Олекси Тихого на чолі з Євгеном Шаповаловим з увічнення пам’яті про педагога і публіциста. У наданні вулицям міст і селищ Донеччини імені Олекси Тихого, що сталося останніми роками, є

внесок усіх небайдужих українців регіону.

Між тим, саме зараз хотілося б нагадати, що просвітянам Донеччини, активістам вдавалося гідно шанувати пам’ять про О. Тихого. Так, у лютому 2012 року в Донецькій філармонії відбувся велелюдний захід до 85-річчя від дня народження громадського діяча. Було презентовано його найповніше видання у двох томах. Упорядники книг – Василь Овсієнко, Марія Олійник, Володимир Півень, Євген Фіалко розповіли про свою роботу. У великій залі до присутніх звернулися Володимир Тихий, Левко Лук’яненко, Анатолій Загнітко, Олекса Різників та інші. Детально про подію розповіла на шпальтах “Слова Просвіти” Марія Олійник. А в “Донеччині” поет і публіцист Юрій Доценко, відзначаючи високий рівень заходу і щиру українську атмосферу в залі, висловив надію, що питання “Крига безпам’ятства скресає?” уже невдовзі стане риторичним, або ж – навіть окличним ствердженням”.

І наостанок. Коли навесні 2014-го Донецьком уже безперешкодно бігали підготовлені Росією бойовики з автоматами, обласна влада пішла у підпілля, міська здалася окупантам, а Ахметов “гудів” за межами області, до мене зателефонував добрий товариш і відомий науковець з пропозицією рятувати щось з редакційного архіву Тихого. Це було несподівано, адже ніяких слідів звернень до газети Олексія Івановича не залишилося ще 30 років тому. Все, мабуть, підчистили тоді, коли відбувався неправедний радянський суд. Я про це і сказав колезі, а сам подумав: нам би нинішній архів врятувати... Але не судилося. Вже через кілька місяців проросійські терористи знищили офіс газети “Донеччина”... Ні архіву з газетами від 1945-року, ні бібліотеки з книгами Олекси Тихого, Василя Стуса, Левка Лук’яненка, Івана Дзюби, Володимира Винниченка... В деяких кабінетах книги горіли, варвари мабуть грілися взимку...

Проте ми залишаємося оптимістами, адже малу батьківщину Тихого – Дружківку – вдалося відвоювати. Повернемо і Донецьк: українські сліди там лишилися і нічого, що на попелищі. Не вигоріли б душі людей по обидва боки нав’язаної нам Росією війни.

Ще раз про кріпака і вільного

Григорій ДОНЕЦЬ

Відроджувати в пам’яті народу славні імена попередників – справа благородна і гідна поваги. З цього погляду стаття Ольги Самолевської про мецената Григорія Гладинюка (“Слово Просвіти”, ч. 52, 2021 р.) заслуговує на схвалення. Та, на жаль, після ознайомлення з матеріалом залишається неприємне відчуття. Звісно, цілком зрозуміле обурення авторки, викликане сплюндрованим місцем поховання київського мецената. Це справді прикро. Шкода тільки, що увесь свій гнів шановна кінорежисерка спрямувала проти Павла Тичини. Але ж не Тичина визначав, де бути його могилі. І в тім, що його поховали на місці могили (а не “у могилі”) Г. Гладинюка, він не винен, як і не винен у плюндруванні (якого сам поет ніколи б не допустив) пам’ятника. Однак, взявши цей факт за відправну точку, пані Самолевська буквально накинулась на письменника, звинувачуючи його у всіх гріхах, як правило, необґрунтовано.

Спочатку авторка висловила невдоволення тим, як відзначали 130-річний ювілей поета. А далі: Тичина і “пристосуванець”, і “вірний ленінець”, і “боявся будь-яких (?) мундирів”, і “освідчувався бісам у любові”, і “не очистив душу”, і винен у тому, що був міністром освіти, головою Верховної Ради УРСР, мав радянські нагороди, і нібито “свій талант добровільно поневолив”... Усе це могло б мати якийсь сенс (бодай формально), коли б не вживалося слово “добровільно”. У великому концтаборі “СРСР”, як і в кожному подібному закладі, все відбувалося примусово. Сама ж пані Самолевська визнає, що поет змушений був одягати маску, себто перебувати в духовному підпіллі, як, практично, всі “радянські” письменники. Адже потрібно було виживати, нерідко й ціною компромісу із власною совістю, і не лише задля збереження свого життя, а й життя рідних і друзів, а за великим рахунком – заради збереження української літератури, національної культури, рідної мови. Так, наша література часів радянщини була певною мірою спотворена, але вона залишалася українською, бо поряд із “партійними” творами писалися і високовартісні, і навіть патріотичні.

Коли йдеться безпосередньо про Павла Тичину, то не можна не зауважити іронічності багатьох його віршованих панегіриків, про що не раз писали тичинознавці. Це стосується і сумнозвісного вірша “Партія веде”, який, до речі, був написаний на замовлення дитячого журналу як піонерський марш, але в Україні жодне періодичне видання його не опублікувало, оскільки твір видавався художньо маловартісним. Та (за збігом обставин, а не за бажанням автора) вірш надрукувала московська “Правда”, після чого цей частівковий віршик набув неабиякого розголосу і став ледь не еталоном соцреалізму. І, до слова, рядки *“всіх панів до ‘дної ями, буржуїв за буржуями”* в авторському варіанті повинні були звучати по-іншому, як свідчить власноручний запис Тичини:

До вірша “Партія веде” замість *“всіх панів”* треба *“всіх катів” “паліїв за паліями”*.

Що ж стосується гімну УРСР, то авторами його є П. Тичина і М. Бажан. Кому належать цитовані О. Самолевською рядки – невідомо.

Не можна не відреагувати на абсолютно неправдиві закиди авторки, що, мовляв, Тичина не залишив “хоча б якісь щоденникові спогади про закатованих і розстріляних побратимів”. Це, м’яко кажучи, облудні звинувачення, бо, по-перше, усі щоденникові нотатки поета ніхто ніколи не зможе прочитати: частина втрачена в роки Другої світової війни, а частина як неблагонадійні ідеологічно знищені, на жаль, дружиною Тичини після його смерті; по-друге, у збережених щоденниках ми зустрічаємо спогади і згадки про М. Вороного, О. Досвітнього, Д. Загула, М. Йогансена, Л. Курбаса (є й окремі спогади про нього), І. Микитенка, В. Поліщука, М. Семенка, М. Чернявського, М. Філянського та ін. До того ж, в особовому архіві Тичини наявні збережені ним листи від М. Вороного, Д. Загула, М. Зерова, М. Івченка, А. Казки, А. Любченка, І. Микитенка, А. Ніковського, Т. Осьмачки, П. Филиповича... У меморіальній бібліотеці поета, незважаючи на офіційну заборону, збереглися видання В. Антоновича, І. Борщака, В. Ганцова, Г. Голоскевича, М. Грушевського, С. Єфремова, О. Курило, Ю. Лавріненка, Б. Лепкого, Є. Маланюка, І. Огієнка, Н. Полонської-Василенко, Д. Чижевського. А ще книжки з дарчими написами репресованих побратимів В. Вражливого, О. Досвітнього, М. Драй-Хмари, Д. Загула, М. Івченка, М. Йогансена, М. Куліша, І. Микитенка, В. Поліщука, В. Підмогильного, О. Слісаренка, М. Хвильового, М. Чернявського та ін. Між іншим, дарчі написи перелічених осіб кардинально протилежні характеристиці Тичини, яку необачно дозволила собі пані Самолевська, всі письменники ставились до нашого поета з великою повагою і навіть називали його своїм “предтечею” і “вчителем”.

Важливо нагадати, що Тичина не лише вимушено писав партійні вірші, а й створив справжні ліричні шедеври, а обіймаючи високі посади, зробив значний внесок у збереження історичних і культурних надбань українського народу: це і облаштування місць поховання видатних українців (зокрема, небажаного навіть у згадках Панька Куліша); це і створення музеїв та організація належних умов для їхньої роботи; це й українізація та гуманізація освітньої галузі; це і редакційно-видавнича діяльність та популяризація творів як наших класиків, так і письменників-сучасників; це і батьківське піклування про молоде покоління поетів; це і невпинна боротьба за повноцінне функціонування і розвиток української мови... Був Павло Тичина і справжнім українським меценатом. Гонорари за свої книжки неодноразово переказував у рідне село Піски для облаштування хати-читальні, на придбання сільськогосподарського реманенту, на будівництво школи; преміальні кошти передавав у фонд миру. А вже те, скільком людям (і знайомим, і незнайомим, і поетам-початківцям) допоміг матеріально – не піддається обчисленню.

І найголовніше. Павло Григорович завжди був великим українським патріотом, принаймні від часів “субот” Михайла Коцюбинського, тобто з юнацького віку. Не можу коментувати уривок з листа Тичини, цитований пані Самолевською, бо не знайомий з його повним текстом. Тут важливий контекст і те, про яких шовіністів ідеться. Але неможливо заперечити той факт, що, як свідчить творчість поета, від самого початку Української революції 1917 року Тичина позиціонував себе беззастережним прибічником незалежності України. І про це, до речі, ніколи не забувала Радянська влада і відповідні каральні органи. Через те впродовж тривалого часу він був переслідуваним: двічі пережив арешт (1918 та 1923 рр.) і принаймні до 1941 року включно числився у списку НКВД під грифом “активно разрабатывается”; ув’язнені були (фактично в статусі заручників) два його брати Євген (1923 р.) та Іван (1938 р.); перебував поет і під постійним стеженням і до кінця життя його помешкання прослуховували “стражі порядку”.

І останнє. Пані Самолевська, якщо стати на вашу позицію, то не завадило б запитати: а що корисного зробив меценат Г. Гладинюк для української національної справи? Чи видав своїм коштом українську книжку, як це робив Платон Симиренко? Чи фінансував українськомовну газету, як чинив Євген Чикаленко? Чи підтримував матеріально діяльність своїх сучасників-киян, видатних українців В. Антоновича, Т. Рильського, Олену Пчілку, Лесю Українку, І. Нечуя-Левицького, М. Лисенка? Врешті, а які були його ідеологічні переконання? Адже і сьогодні ми маємо меценатів, котрі і створили для нас десятки телеканалів, і вкладають шалені кошти у розвиток футболу, і навіть допомагають хворим дітям, але відверто зневажають усе українське, пропагують “руський мір”, гидують бодай кілька слів сказати українською.

Усім нам варто пам’ятати мудре застереження Бориса Грінченка: “Епохи маємо право судити зі свого погляду, а людей повинні судити з погляду тієї епохи, за якої ті люди жили”. Що ж стосується Тичини, то не зайвим буде згадати слова з присяги членів “Братства самостійників”, до якого був причетний поет: “Милостивий Боже, Ти знаєш, що чужинці тепер панують над нами, отже, благаю Тебе – якщо примушуватимуть мене обставини вимовляти слова присяги, не згідної з цією моєю присягою, примушуватимуть не для особистої користі – тільки щоб повсякчас виконувати цю мою присягу й передати її дітям, не вважати того гріхом, бо інакші слова вимовлятимуть тільки уста уярмленого, а не серце щире і душа вільна”. Як мовив Григорій Сковорода, “невидиме сильніше видимого”.

Відлетів легендарний творець фестивалю «Червона Рута»

Пам’яті побратима

Друзі, сталося непоправне... У вирій відлетів наш побратим – видатний громадянин омріяної України, легендарний творець фестивалю “Червона Рута” **Тарас Мельник** (17.01.1954 – 22.01.2022). За небесною сутністю він був архангелом питомих українських цінностей, вічним революціонером, покликаним до культурної модернізації України. Розмаїття його обдарованості вражає: композитор і музиколог (учень Мирослава Скорика), фольклорист і етнолог (аспірант Московської консерваторії), авангардовий джазовий піаніст і учасник рок-гурту “Еней”, дослідник звичаєвої педагогіки українців та співзасновник культового дитячого фольклорного театру “Дай Боже!”.

Його принципова патріотична позиція не пройшла повз увагу КДБ. Студента Тараса Мельника виключають із Київської консерваторії та “влаштовують” на завод автоматів. Не піддавшись на спокушання та залякування, він з однодумцями напрацьовує концепцію конкурсного фестивалю сучасної української пісні. Фестиваль розглядається як інструмент психологічного єднання українців на основі новітньої української масової культури.

Гостре розчарування недалекоглядною культурно-інформаційною політикою в період незалежності призводить до тривалої творчої депресії та відчуття безперспективності. Упродовж останніх років він досліджує українську звичаєву педагогіку, сподіваючись актуалізувати прадавні соціальні механізми задля морального зцілення нації. Попри титанічні зусилля дружини, доньки, лікарів та друзів хвороба не відступила. Його серце перестало битися в Києві о 10:05, у День Соборності України. Переконаний, що ім’я Тараса Мельника назавжди увійде в історію України як постать національного культурного героя...

Кирило СТЕЦЕНКО,
народний артист України, голова Київського міського об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Він став одним із творців Незалежності

Пішов ще один титан української культури. Тарас Мельник був саме титаном.

Нині здається дивним, що музичний фестиваль може стати поштовхом до Незалежності цілої країни. Та це об’єктивний факт. Фестиваль “Червона Рута” у Чернівцях 1989 року надихав нас не лише слухати українську музику (а там відбувся фантастичний культурний вибух. Учасники тодішньої “Червоної Рути” надовго, а дехто і досі стали і є провідною частиною української сучасної музики), фестиваль надихав нас (тодішню молодь) до боротьби. І, звісно, та “Червона Рута” не могла обійтися без “Ще не вмерла України” – гімну-спротиву і гімну-боротьби.

І за всім тим стояв зокрема Тарас Мельник. Не лише він (ціле гроно особистостей робили той фест), та він у першу чергу.

Для Тараса “Червона Рута” була не одномоментним явищем. Він був справжнім титаном – вперся до плуга і орав цю ниву довгі роки – просував українську музику і українську ідею. Геніальна задумка – проводити “Червону Руту” в різних містах України. Так просувалася українська ідея. Запоріжжя, Севастополь, Дніпро, Харків. Через музику – любов до України.

Тарас-титан. Ідейний і дієвий.

А ще в ранішні часи Тараса цькували за “укрбужнац”, за часів СРСР виключали з консерваторії.

І він встояв, виструнчався, і його помста цькувачам була грандіозною. На зло радянській системі Тарас Мельник став одним із творців Незалежності України. Несправедливо, коли такими творцями звикли називати лише депутатів ВР, які мали можливість проголосувати за Акт Незалежності. Внесок Тараса точно був не меншим.

Мені пощастило бути знайомим з усією родиною Мельників. Талантом, впертістю, ідейністю природа наділила не лише Тараса, а всю родину. Дружина Ольга, доньки Ярослава (шкода, що пішла так рано...) та Соля – це теж сторінка в українській культурі. Гурти “Дай Боже!”, “Потужні дівчата” (це родинний внесок Мельників) стали помітними і прогресивними явищами.

Соля ще проявила себе в театрі “Дах” і в гурті “Дах дотерс”.

А родина – це ж теж Тарас, його праця, його успіх.

Ковід забрав велетня української культури...

Тарасе, спочивай з миром, старший друже...

Олесь ДОНІЙ,
громадський діяч, політик

Так помирає надія

Вмерти в День Соборности України... тут і в містичний світ недовго ввірувати.

Моє знайомство й спілкування з Тарасом було недовгим і нещільним. Але він якимсь чином знав про мене все головне. Оця здатність миттєвої й точної оцінки, мабуть, і дозволяла йому формувати команду на виконання неможливих проєктів. Головним і абсолютно успішним проєктом була, звичайно, “Червона Рута–1989”. Бути прекрасним музикантом, організатором, витівником і водночас суворим контролером – цього було замало. Потрібен був талант угадати слабину старих ремісників... і поставити на золоту молодь!

І Тарас не прогадав. “Червона Рута” 1989 року вийшла переможною битвою рівня Конотопської, її вельможні козацькі реготи й сьогодні летять і відлунюють над Україною, як травнева гроза. І жодні забалакування й мізерні наступні номери “Червоної Рути” вже не затьмарять, не погасять тую славу.

З проєктом, до якого Тарас пробував підключити мене, вийшло на поразку. Йшлося про ненависну нам обом совіцьку школу. Тарас прекрасно бачив “безпритульних” дітей, яких та школа ніколи нічого доброго не навчить, і почав усіма правдами й неправдами вербувати їх до себе: “Ось мій комп’ютерний клас (це тоді ще було диво), я вас засаджу на рік-другий за ці столи, і ви станете, крім усього іншого, грошовитими бізнесменами – а неотримані такі самі шкільні чи вишівські атестати потім купите собі, коли вже так кортітиме”. Я приводив до нього з десяток подібних дітей, але жодне не прижилося. Тато й мама залякали.

Сила “шкільної освіти” настільки вкорінена й страшна, що вже давно стала звичною й вийшла на рівень “А як же може бути інакше?” І тому цього разу Тарас програв. Він не припустився якоїсь помилки; він, як завжди, як справжній воїн, пішов на бій з непереможною силою. Я вже 12-й рік живу в селі, зовсім мало знаю про Тарасову діяльність, але чомусь мені бачиться, що ця його битва була ще страшніша за “Червону Руту”, і що саме в ній він поліг – як і належить воїну. Це героїчна козацька смерть, і тих, хто ще здатен вчитися, вона навчить не менше, ніж той незнищенний тріумф 1989-го.

А все ж таки як боляче.

Василь ТРИЛІС,
музикант, фольклорист-дослідник, художній керівник гурту “Рідна пісня”

Пішов справді титан

Дуже влучно. Точніше і не скажеш. Дуже жаль втрачати таких людей... Знаючи, скільки зробив, керуючись лише одним – любов’ю до свого, рідного. І тому був не зручний нікому – ні тоді, ні тепер...

Не розманіжений славою, увагою, нерозпіарений. Проте, це його ніколи не зупиняло. Представник саме тієї справжньої еліти, що не має стосунку до штучних цінностей, політики, комерції. Який стояв за спиною цілого новітнього пласту культури.

Титан, якому Україна завдячує тією сучасною українською музикою, яка народилась на теренах незалежності і гучно розірвала тишу мелодійним, сучасним, самобутнім, якісно новим співом, перекрила штучну московсько-радянську попсу, – згуртував молодь і всю країну.

Впевнена, зараз багато українських ведучих, музикантів – етно і сучасних – згадають його і фестиваль “Червона Рута” з вдячністю: ТНМК, “Тартак”, Олег Скрипка, Марія Бурмака, Альоша, Ірина Білик, Олександр Пономарьов і ще багато тих, кого зараз знаємо, любимо і слухаємо.

І такі, як я, згадають, хто мав щастя у підлітковому віці слухати своє, якісне.

Велика надія, що хоч по життю втілиться мрія, якій Тарас Мельник присвятив значну частину життя, – справжня освіта на національних традиціях, виховання діток на нашій справжній культурі, що несе величезний сенс для духовності... Вічна пам’ять, пане Тарасе...

Леся БОРСУК,
художниця, волонтерка

«В своїй хаті своя й правда...»

Олесь ЧАЙКІВСЬКИЙ,
письменник, краєзнавець, просвітянин з 1988 р.

До міської ради міста Южного, що на Одещині, надійшов лист Уповноваженого із захисту державної мови з пропозицією переглянути назву міста як таку, що “носить російськомовний характер, назва запозичена та не відповідає правилам і нормам українського походження”. Міська рада запропонувала обговорити питання перейменування з громадськістю на електронній платформі впродовж місяця. Загалом проголосували 528 осіб. Чому ж так мало в успішному місті, де більшість має доступ до інтернету, і де мешкає більше тридцяти тис. люду?

Насправді в громадських організаціях обговорення тільки набирає обертів. Винятком є хіба що “Общественная организация “Любава”. Як розповіли члени “Любавы” інформаційному агентству “Южный округ” (очевидно, назва взята на честь одного з округів РФ?), окрім благодійної діяльності, головною для себе організація вважає боротьбу за мир. Для цього вони й підписи збирають, і навіть на симпозіуми (?) їздять. І тут важливо зрозуміти, на яких умовах вони очікують миру? Нині у “Любавы” додався ще один клопіт – боротися ***проти*** зміни російської назви міста. Очевидно, якби місцева влада ретельніше спостерігала за виконанням у місті Закону про державну мову в супермаркетах, на підприємствах, в установах, тощо, – такого б не сталося.

Здивувала своєю позицією щодо перейменування директорка міського музею пані Тетяна Єрошенко-Афанасьєва. У часописі “Новини Южного” (від 3 грудня 2021 р.) вона запевняє, що за 40 років запозичена з російської мови назва “Южне” ***асимілювалася*** в українську мову і не ріже слух. Це не так. Кожному, хто з повагою ставиться до мови як до символу державності, – ріже, та ще й як ріже!

Упродовж трьохсот років царат прагнув всіляко ***асимілювати*** наш народ, стерти очевидні відмінності менталітету між росіянами та українцями; Емськими та іншими указами забороняв українську мову; сімдесят років прагнули ***асимілювати*** нас совєти, навіть словники переписували для цього. Але ж не вийшло! Ми зберегли свою ідентичність і свою мову. Дивно, що пані директорка, український філолог за фахом, про все це забула.

Наразі апологети “русского міра”, а з ними вкупі і просто несвідомі мешканці міста – можливо, через свою інертність та силу звички – вперто намагаються закріпити російську назву міста, забуваючи при цьому, що ті 781 колишніх працівників ОПЗ, які її ініціювали, були громадянами іншої держави, нині неіснуючої. То за що ми тримаємось? Де наші пріоритети? У країні, де вісім років поспіль іде війна з російським окупантом, а на кордонах стоять численні війська РФ, готові в будь-який момент здійснити зухвале вторгнення, – інертність влади та будь-яка ***асиміляція*** з мовою ворога недопустима!

Мерії міста потрібно з усією відповідальністю підійти до питання перейменування. Топонімика – це наукова дисципліна, яка використовує сукупні дані кількох галузей знань. Отож необхідно провести фахові консультації і залучити до цього географів, краєзнавців (істориків) та мовознавців, а ще людей культурно-просвітницької сфери, справжніх патріотів, волонтерів та захисників країни, які не зі слів знають ціну “русского міра”. А для людей поважного віку, які так бояться перейменування, варто провести роз’яснювальну роботу через місцеві ЗМІ, ближче познайомити зі славною історією Північного Причорномор’я, адже багато наших мешканців переїхали до нас з інших земель.

Історія нашого краю – і прадавніх часів, і славетної козацької доби – може надихнути нас на гідну яскраву назву для міста. Ці землі, де розташовані с. Сичавка (в минулому Олександрівка) та м. Южне, колись належали величавій Ольвії. Про це свідчать знайдені археологами артефакти, які зберігаються в шкільному музеї НВО ім. В. Чорновола. Тут у 1708 р. у селищі Олександрівка разом зі шведським королем квартирував визначний діяч України гетьман Іван Мазепа. Звідси козацьке військо під проводом отамана Захарія Чепіги рушило на взяття турецької фортеці Хаджибей. У штурмі фортеці брали участь ***шість*** козацьких полків і лише ***два*** батальйони російського війська під началом Й. де Рибаса. Загальною операцією керував генерал Гудович, родом із Полтавщини. Флотилія полковника С. Білого завдала поразки турецькому флоту, при цьому 1 судно потопила, 1 взяла в полон. У своєму рапорті генерал Гудович похвалив чорноморських козаків за сміливу та старанну службу, відзначив полковників З. Чепігу та С. Білого, хорунжого О. Височана та старшин: П. Чайківського, А. Білого, І. Сербіна, а також підполковника А. Головатого. Саме перемоги чорноморців наблизили закінчення війни. Боротьба за визволення поневолених земель Північного Причорномор’я від турецького панування була завершена. А вирішальну роль у цьому відіграло Чорноморське козацьке військо. Нашою, українською кров’ю полита ця земля. І кожен українець, що мешкає на ній, повинен шанувати славу своїх предків і назавжди розпрощатися з хворобливими ілюзіями, продукованими РФ, про створення Новоросії. Якщо хтось ще має такі ілюзії...

Отож для тих, хто знає нашу правдиву славну історію, а не послуговується побрехеньками Кремля, є з чого вибрати врешті-решт свою назву рідного міста, а не нав’язану нам у роки тоталітаризму. Бо “В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля” – як заповідав наш пророк Т. Шевченко.

“Казка – це перший наш навчитель найсвятіших людських заповідей: Доброти, Справедливості, Любові до Вітчизни”.

Незвіданий Іван Просяник

Штрихи до творчого портрета

Володимир СЕНЦОВСЬКИЙ,
м. Борзна

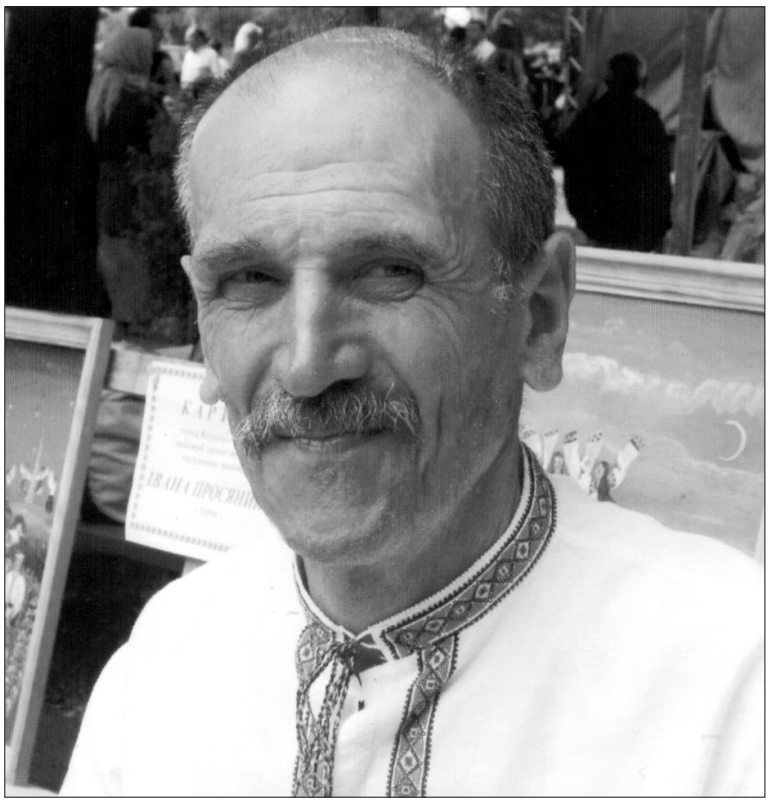

Івана Гарасимовича Просяника, щедрого на яскраві грані свого таланту – письменника, журналіста, художника і травника-волхвовника, знаю ще з безхмарної студентської юності. Познайомив з ним мій однокурсник Олекса Нестеренко, який, власне, і підбив його, односельця, вступити до Гоголівського вишу. Іван, як і його батько, встиг попрацювати на залізниці, побачив світу і різних людей, був чубатий і меткий на гостре слівце, а тому легко зійшовся з новим, закоханим у поезію товариством.

То нічого, що він щойно сів на студентську лаву, а ми закінчували науку, зібрав нас, кількох романтиків, і повіз до себе, в колишнє козацьке село Курінь, де головна вулиця виявилась такою довгою, що на ній, здавалося, можна було б розселити, нам уже надокучливого, пів Ніжина, а ген удалині, за левадами, піднімався густий, взутий у ранковий туманець, сосновий бір.

Запам’яталася привітна, запнута по-сільському квітчастою тонкою хустиною, Іванова матуся Анастасія Самійлівна, яка щедро пригостила нас, вічно голодних “спудеїв”. Це вона влаштувала після школи свого занадто моторного нащадка до відгодівельного радгоспу – провідником живності товарного потяга.

Під гуркотливий стукіт вагонних коліс де тільки не побував цікавий до всього матусин улюбленець (старший син Олексій не вернувся додому з вогняних доріг війни). Поїздка до Москви стала визначальною в житті майбутнього письменника і художника.

Привезли вони живий товар на м’ясокомбінат, хлопці – по крамницях, а Іван, як був – у куфайці, – до каси Третьяковки. Вистояв у черзі та здав куфайку гардеробнику. Гардеробник з довгим сивим волоссям, що спадало аж на плечі, двома пальцями взяв куфайку, від якої несло гострим коров’ячим духом, і спитав по-московському:

– Вы ничего не переплутали, юначе? Вам саме сюди потрібно?

– Сюди, сюди, добродію. Я всю дорогу думав, поки їхав з Бахмача, як потрапити до Третьяковки.

Коли, просвітлений, виходив хлопець з галереї, той гардеробник задумливо сказав:

– Важка тобі судитиметься дорога, юначе. Не сходь з неї, якщо хочеш чогось досягти в житті.

З юних літ чутлива душа присеймівського мрійника прагнула, як жайвір – високості неба, чогось сонячного і прекрасного, хотіла побачити те, чого не бачать інші. Отож нетерпляча рука тягнулася до пензля й пера. Бо ті душевні поривання непідвладні Вічному Часові.

Час – Perpetum mobile!
Час – лицедій тверезий!
Місяць з посмішкою дебіла
Обціловує ноги голі березам.
Ніч розметала хіть,
Білоперсо вишнями кличе,
Пензлі тополь окличні
Струшують зорі з віт...

Пише – наче кладе яскраві мазки фарби на чисте полотно. Звідки це в сільського хлопця? Може, від матусі, яка темними і місячними ночами вишивала рушники, сторожко пильнуючи сон свого дитяти? Одненького, найріднішого, як місячко в небі... Потім, напередодні Паски, розвішувала їх у яблуневім саду – злежані сніги ще обгортали ноги деревам, що зачекалися теплої весни. Посеред дня малий Івась зачаровано дивився на крилату вервечку рушників, і здавалося йому, що то казкові птахи, випущені з маминих рук, летять назустріч сонцю...

А частував нас, нових Іванових друзів, тієї незабутньої осені статечний дід з іконописною пишною бородою – Гарасим Дмитрович, Іванів батько.

Гарасим – так кликала його тітка Настя. Коли народився Івась, щасливому батькові було 55 років.

Пригадую, коли дід Гарасим налив повну чарку якоїсь густої темної рідини, я ошелешено вигукнув:

— Що це ви налили?

— Пий, козаче, – лагідно проказав Іванів батько. – Це моя молодість – бузинове вино...

...На обкладинці ошатного тому на 600 сторінок “Зело таємниче”, надісланого мені торік з дарчим написом: “*Лише з тобою, друже, одне вино пили, одних дівчат любили: дай, Боже, щоби солодким щемом юність наша відізвалась! Володі Ященку – Іван Просяник. З подякою, приязню й прихильністю! Курені. Літо, Рода 9654. Місяця червеця. Дня десятого, за годину до потай часу”,* я прочитав: “Іван (Иван) Просяник народився (24 вересня 1947 року – ***В. С.***) на хуторі Гриненки поблизу славного Батурина, в старосвітській знахарській родині. Успадкувавши від батька-волхва глибоку шану до національних витоків, ще навчаючись у Ніжинському державному університеті, почав збирати народні оздоровчі приписи, що лягли в основу першої книги “Дивосил”. “Зело таємниче” – це не лише дослідження глибин українського древнього цілительства, а й розкриття РОДославської космогонічної мережі з її неповторними билицями, кощунами, що висвітлюють тісну сув’язь Людини і Природи!”

З якою синівською любов’ю і неприхованим поклонінням, як перед святими іконами, виписані в книзі живі образи матусі Варчаківни й тата-волховника...

...Ще малим Гарасимко, Іванів батько, потайки підглядав за своєю бабцею-знахаркою, яка місячними вечорами чаклувала-варила усяке чудодійне зілля. Односельці, котрі часто зверталися до неї по допомогу, незлостиво пліткували, що вона от-от віднайде еліксир вічної молодості.

Цікавий до всього підліток Гарасимко навіть вивідав рецепт. Заварити: дзендзівер, любиндру, нечуй-вітер волохатий, запридуха широколистого... Те цілюще варивo виливали в кадовбу, і жінки купалися перед Зеленою неділею.

Колоритною і шанованою в селі людиною був Гарасим Дмитрович. Нащадок чумацького роду. У 20-х роках минулого сторіччя, коли працював секретарем сільради (голову завіщось заарештували), купив десятину землі, посадив великий сад і аж п’ятдесят сосен! Щоправда, його син Іван знайшов у батьковому саду лише одну зелену красуню. Решту, після війни, колгосп випиляв для відбудови зруйнованого господарства.

І нині плодоносять батькові яблуні і груші.

За вдачею Івась ріс, як пагінець від батькового кореня. Любив послухати кумедних історій, які траплялися з батьком.

Ось хоча б така. Була така зима, що з-під снігу кілочки тинів, як примерзлі горобці, стирчали. Удосвіта батько – ні сіло ні впало – зібрався йти на базар за десять кілометрів, яблука сховав у рукави кожуха – і за ворота. Міряв валянками в полі сніг, міряв, доки не заблукав. Вернувся додому, постукав в освітлене вікно.

– Хто там? – мати з хати.

– Та я, Гарасим.

Після короткої мовчанки раптом почув:

–А Гарасим удома. Ідіть, добрий чоловіче, своєю дорогою.

Довелося йти до сусіда.

– Що за чудасія: каже жінка, що я вдома.

Удвох переконали, що Гарасим таки стоїть ось тут, на морозі, під хатою.

Іншого разу в 50-ті роки на базарі, батько із сусідами торгував яблуками в Москві. Ще як їхали потягом, провідник застеріг:

– Ви, хлопці, гав не ловіть: на Київському вокзалі вештаються такі спритники – вистачило б вам грошей хоч на квиток додому.

Стоять дядьки в торговому ряду, жваво збувають товар, бережуть кишені. А Максьомко, батьків приятель, всівся на лаві, підклавши під себе гаманець з вторгованими грішми. Зручно й безпечно: не треба патрувати за власними кишенями.

Коли це перед дядьком спинилася дівиця: вся з себе, нафарбована, в короткій спідниці вище колін.

Підморгнула Максьомці й нагнулася так, що той, засліплений побаченим, аж піднявся з лави.

Потім дівиця показала дядькові кінчик язика і неквапно пішла собі геть. Опам’ятався той, лап під собою – немає гаманця!

Як мовиться, картина живцем.

Якось мама Настя застукала свого малого шибеника верхи на цапові Микиті. Нажаханий замашною кочергою – мама розпалювала піч і невчасно виглянула з хати, рогатий “кінь” поніс невдатливого вершника в розкішні бур’яни, що вимахали за хлівом. Чи не звідтоді в майбутнього травника прокинувся благодатний дар предків?

А може, непоборна любов до царства різнотрав’я, побожне поклоніння кожній тендітній рослинці передалося від відомої на всю округу прабабці-шептухи Онисі, яку в лихі часи колективізації заповзяті активісти викинули з її хати як “злісну” куркулиху?

Розповідали, якось до шептухи звернулась пащекувата молодиця: “Пробі! Лайлива свекруха скоро зведе мене зі світу...” З хитринкою бабця подала їй пляшку: “Ось тобі замовлена вода. Набери її в рот – і ніяка свекруха тобі не страшна”.

Свекруха не могла надивуватися: що це трапилось з невісткою? Така сумирна стала, навіть не огризнеться, слова не мовить – наче води в рот набрала.

А воно ж так і було!

Щедро віддячила шептусі молодиця: “Допомогло! Тепер у нас з свекрухою – мир та злагода”.

...Закіль обжалений кропивою неслухняний син визбирував на штанцях та майці дозрілі реп’яхи, батько розповів йому про свою веселу пригоду з тим же цапом.

Увечері йшов він мимо кладовища – а там якраз викопали свіжу могилу для покійника. Коли чує: з могили щось бекає.

“Що за чортівня?” – підійшов, щоб подивитися, послизнувся і впав у яму. А там – цап Микита! Так і переночували вдвох, доки не докликалися людей.

Скільки подібних історій – веселих і сумних – розквітло на сторінках майбутніх книжок прози Івана Просяника. А починав він, як і більшість інститутських літстудійців під мудрою опікою відомого критика Павла Олександровича Сердюка, з віршів – образно зримих і пастельних:

А осінь б’є на сполох жовту млу
У дзвони міднолисті калатає,
Лелека запізнілий відлітає,
Як іній, пір’я губить по селу.

Та “засвітився” на літературному небосхилі України – збіркою оповідань “Коса на камінь”, яку благословило в світ видавництво “Радянський письменник” у 1986 році. Про своєрідність стилю, манеру письма її автора виразно сказав у передмові уже відомий на той час майстер художнього слова Віктор Положій: “Саме звідси – з простоти і надійності осмисленого порядку речей – лаконічність письма, зм’якшена ліризмом, точність думки, котру частіше утверджують не герої ніби й не автор навіть, а сам мудрий хід буття, психологізм, що виявляється у часом неминучих драматичних колізіях. А де й ненав’язливий, мов із шеренги того ж звичного порядку речей, гумор, а то й народний анекдот чи ситуація, з котрої він згодом народиться, – як тут визначити, що було першим? А ще й свій “колір” у кожного оповідання. От, для прикладу, конкретна й деталізована, дещо навіть приземлена й строга, а малюнки вражають чистотою кольорів, часто без напівтонів, барвами, бо виконані не без впливу давніх народний традицій. Тож вони і взаємодоповнюються, малярство і проза...”

Перша ластівка, як мовиться, привела за собою цілу “зграю” книжок і публікацій в солідних журналах. До читача прийшли ще збірка оповідань “Чорна паморозь”, романи “Свічка на шаленому вітрі” та “Страшна таємниця президента, або Полювання на дурнів”; книжки казок для дітей “Русь незборима”, “Змієборець”, “Зійди, зійди, сонечко”, “Золота грамота”...

Для Івана Просяника казки – не просто забава для забави. Казка – це перший наш навчитель найсвятіших людських заповідей: Доброти, Справедливості, Любові до Вітчизни. Первісні джерела наших народних сказань сягають тисячоліть, маючи яскраву космогонічну основу, затаєну в “Курочці рябій”, “Яйці-райці”. Адже саме зі Світового Яйця праукраїнець-хлібороб, ще кам’яної доби, бачив зродження всього живого. Особливо пишним цвітом казка, як найхарактерніша мистецька риса Української нації, розцвіла в Київській Русі, взявши на себе формування духовного начала могутньої держави від Білого й до Руського (Чорного) моря. “Кирило Кожум’яка” – яскраве тому засвідчення. Проте той неповторний пласт давньоукраїнської літератури затулив від нас фольклор козацької доби, все ж таки лишивши ледь відчинене віконце в світ проукраїнської героїки.

Як археолог по уламку глечика, по руків’ю меча відтворює їх первозданний вигляд, так Іван Гарасимович по уламках казок, розказок спробував відтворити славну героїку наших давніх днів.

Певна річ, автор самоцвітного грона казок не стверджує, що саме ці казкові сиві волхви-кощунники розповідали колись захопленій малечі в постолах і полотняних сорочечках. Адже по руків’ю давнього меча, вже на сучасному ковалді слова, автор казок згартував нову зброю, щоб боронити Доброту, Справедливість і безмежну Любов до Батьківщини...

Ці мудрі притчі, вихоплені з незамуленого народного джерела і оздоблені багатою авторською уявою, в свій час друкувалися також у журналах “Барвінок” і пе-

редавалися по всеукраїнському і обласному радіо...

...Іванкові витівки дошкуляли і його батькам, і вчителям. Прийшов якось учитель історії на урок, а в класі – одні дівчата.

– Де хлопці? – здивувався вчитель.

– На ставку! – доповіла чергова.

Травневе сонце ледь прогріло воду, і хлопці відкрили купальний сезон. Одіж розкидана на березі, хто в трусах, хтось – голяком, бо не в усіх батьки були спроможні купити своїм чадам навіть труси.

Вереск, райдуга бризок... Аж глип: директор школи з істориком ідуть. Хлопці принишкли, тільки голови стирчать з води. Директор з учителем мовчки зібрали одіж у вузол і пішли.

Спантеличені купальники-невдахи добиралися додому хто як міг.

А ввечері класна “дама” засмутила Іванкову маму:

– Нічого путнього не вийде з вашого сина, ще й казки читає на алгебрі...

Мати про все це – батькові, а той розгладив свою розкішну бороду, подивився на зніченого нащадка:

– Застудишся, олух царя небесного. Відварами будемо лікувати? А казки... нехай читає, вони теж добру-розуму навчають...

Поштовхом до їх створення послужили батькові билиці і небилиці, почуті малим Івасем на колодах під двором, де літніми вечорами збиралися погомоніти сільські дядьки. Батько був пасічником, а пасічники, як і мисливці, – найперші вигадники на всілякі придибенції та житейські історії.

Там допитливий хлопець почув і про таке. У Першу світову війну молодий солдат Гарасим потрапив на Прикарпаття. Була година затишшя, і кашовар Просяник готував обід своїм товаришам. Обід мав бути до смаку, бо наловили в гірському озері жирних стругів (тобто форелі). Казан ще не закипів, коли це на їхній табір налетів ворожий аероплан. Летів так низько над землею, що можна було добре розгледіти пілота, який рукою кидав униз гранати. Усі бійці схопилися за зброю і ну гатити по аероплану, а кашовар з переляку перекинув недоварений обід і сховався під казаном. На велику радість, солдати підбили ворожий апарат і льотчика взяли в полон.

Прибуло військове начальство, усіх солдатів, які зчинили стрілянину, представили до Георгіївського хреста. Зрозуміло, крім невдатливого кашовара...

До речі, Іванів батько виявився свідомим українцем, і при гетьмані Скоропадському два тижні прослужив у народній міліції, гайдамакою, але цей факт він з відомих причин приховував усе своє життя.

І все ж при радянській владі, в 26-му, він кілька тижнів відсидів у “кутузці”.

Приїхав якийсь уповноважений із району і наказав секретарю сільради Просянику скласти список ще нерозкуркулених багатих селян.

– Так усіх уже вислано з села, – відповів секретар.

– Складіть новий список, – наполягав уповноважений.

Тоді знервований секретар рвонув на себе шухляду стола, за яким сидів, — так, що уповноважений з району аж поточився (думав, що секретар поліз по зброю), і грюкнув сільрадівською печаткою.

– Ось вам печатка, самі пишіть список.

Щоправда, тоді репресії ще не розгулялися, і норовливого секретаря виправдали.

Якось Іванів батько з приятелями в черговий раз повезли в столицю продавати яблука. Продали. Батько десь загаявся, а тому сам пішов до вокзальної каси по квиток. Був він з довгою сивою чуприною і при бороді, як святий з ікони, тому в черзі розступилися. Аж раптом у залі пролунало:

– Гражданін Герасім Мітріч Просянік, срочно подойдіте к шестой касе!

Ошелешений, підійшов. Аж там стоять його приятелі, які замовили це оголошення. Батько каже їм:

– Ти ба: про мене знають навіть у Москві, хоча я нікому не казав про свій приїзд.

А лукавий сусід у відповідь:

– Та тут про всіх нас знають. По два сищики за кожним з нас приставлені, бо вважають українців бандерівцями...

...Іван Гарасимович за вдачею – весь в батька, ніколи не втрачає оптимізму, хоча на душі не завжди буває солодко. Як травник-волховник, кожному, хто звернувся до нього, готовий допомогти.

І допомагає! При різних недугах. До того ж, ледь не щодня телефонують, приїздять до нього додому, бо відомий – на всю Україну. Як і його книжки з народної медицини: “Дивосил”, “Зело таємниче” та енциклопедія травозная “Златоцвіт”.

Минулої осені з Іваном Гарасимовичем їздили в Сосницю, на тиху заплаву річки збирати червону ряску та інше помічне зілля. Давно не бачилися, до цього спілкувалися тільки по мобільному.

Глянув на його облисілу голову й жартома запитав:

– Пам’ятаю тебе в юності чубатим. Та й твій тато пишався розкішним волоссям.

А товариш сміється:

– Ось тобі випадок, завдяки якому я з часом позбувся парубоцької краси.

Було мені років шістнадцять. Приходить до мене приятель, такий же халамидник, з якимось тюбиком. “У сестри, – каже, – свиснув. Барвник для волосся – екстра-клас!”.

Ми, звичайно, написане на тюбику не по-нашому не зовсім розкумекали, густу пасту налили в долоню і кожен намастив собі голову, потім глянули один на одного й ледь не попадали зо сміху. Чуби в нас стали вогненно-червоними.

Ми притьмом до корита, з якого наша корова пила воду. Ой леле! Голови у нас спалахнули, як купальські вогнища!

Увечері Лиска не могла навернутися до того корита.

А що тато сміялися!

Перукар же, який постриг мене під Котовського, ще довго розповідав своїм клієнтам про мою витівку... Тепер я став таким, як є...

Є в Івана Гарасимовича ще одна, з дитинства, пристрасть – до малювання. Хлоп’яком пас череду корів під самим сосновим гаєм, в Ивчиній долині. Після дощу біля озерця пісок гладенький і рівний – ніби білий рушник путівця. Так і хочеться на ньому щось намалювати. Знайшлася й загострена паличка. З-під неї на піску з’явилися козак на гривастому коні, рогатий цап Микита, вусатий кіт у чоботях і ціла вервечка дідів з ціпками.

Перший свій малюнок художник у коротких штанцях створив... на віконній шибці, яку знайшов у хліві. Батько похвалив. Значно пізніше зробив копії з кількох картин відомих майстрів пензля. Одну з них навіть купив якийсь нерозбірливий любитель мистецтва.

Відтоді Іван Гарасимович не розлучається з пером і пензлем. Бо й вірші почав писати в школі.

Малює тільки олійними фарбами. Його картини виставлялися в залах Києва, Чернігова та Львова, а репродукції були розміщені на сторінках журналів “Дніпро”, “Україна”, “Київ”, “Барвінок”, “Юкрейн”, “Літературний Чернігів”.

Президент України Віктор Ющенко побував в Українському домі, де поряд з полотнами відомих майстрів пензля В. Наконечного, А. Семенцова та інших, виставлялися й роботи нашого земляка. Одна з них – “Різдво Сонця” – поповнила домашню колекцію президента. Повірте — не в кожного художника, навіть маститого, президенти купують картини.

Напередодні нового, 2022, року Львівське видавництво “Апріорі” подарувало шанувальникам народного мистецтва унікальне науково-популярне видання під інтригуючою назвою “Українські предвічні вірування: ключі від Раю-Ирію”. Це – ошатний 208-сторінковий альбом-оповідь, який містить живописні твори, що колоритно висвітлюють давні вірування, традиції та обряди українців. Власне ними народний митець Іван Просяник закликає шанувати Рідну Землю і Рідні Небеса, берегти незначну первинну філософію, яка існувала на найрозвинутішому щаблі стародавнього світу, ті набутки і знання наших пращурів, що й надалі слугуватимуть їхнім нащадкам на майбутнє.

У передньому слові автор зазначає: “Я з літописної Сіверщини, землі з якої виходили аж на Клязьму... Автор енциклопедії волховників з народного цілительства, філософ, етнограф, маляр, який усім серцем кохається в минувшині України-Руси, глибоко вивчає її. Ось такий обсяг знань і дав змогу проникнути пензлем в осердя стародавніх національних обрядів, що беруть витоки ще з палеоліту... Відчинить навстіж цю зарослу чужонецьким терном браму... Нехай війне у Ваше серце нестолоченим росяним лугом, свіжим передгрозовим вітром, перлами дівочого цнотливого сміху, бойовим захлипом срібногорлих Русинських сурем...”

В альбомі поміщено 50 репродукцій сюжетних різнопланових картин. І кожну з них супроводжує глибоке етнографічне дослідження митця. На ці дослідження пішло три роки напруженої творчої праці.

Аналізуючи художньо-мистецьку палітру нашого земляка, відомий мистецтвознавець Григорій Міщенко в статті “Сонцепоклонник зі Сіверщини – Іван Просяник” відзначає, що накопичене, пережите й осмислене сільським маляром, членом Національної спілки народних майстрів знайшло своє втілення в дивовижно-незбагненних творах, де нуртує язичницький світ. Митець передусім прагнув перенести до нас красу урочого дійства, традиційного свята чи Божественної присутності Неба. Особливу увагу привертає велелюдність таких урочистостей, множинність однієї і тієї самої постаті – чи то дівчини в українському вбранні, чи парубка в шапочці набакир, що виконує обряд, – створюють враження позачасового дійства, до якого начебто були причетні й ми свого часу.

У картинах І. Просяника простежується думка, що треба знати, якими ми були у достопам’ятні часи. Знати, аби збагнути нарешті власну самобутню, відтак національну сутність.

За визначенням самого митця, кожна його народна картина – це молитва до Творця.

Згаданий альбом уже надійшов до бібліотек України.

У свій час, уперше побачивши молодого Просяника – ставного, чорнявого вусаня, ще й у старовинній вишиванці, хтось із київських письменників, здається, Володимир П’янов, влучно підстеріг: є щось у ньому від загадкового “українського європейця чи європейського українця” Панька Куліша. І справді: викапаний за профілем, невгамовний романтик, такий же хуторянин, рвучкий до роботи. За що не візьметься: чи то за малярство, чи за поезію і прозу або кохання – все у нього виходить до ладу. Він ще й пасічник – пестить п’ять вуликів, хлібороб – за хатою власноруч засіває нивку житом, жне, молотить батьковим ціпом. І хлібці пече також за власним рецептом та такі смачні, що, почувши про це, повчитися приїжджали до нього навіть вибагливі господині з далеких країв.

Ще в 1983 році незабутній Євген Гуцало, теж вихованець Ніжинської вищої школи, запалюючи світло семафорів для оповідання “Коса на камінь” колишнього залізничника, тепер молодшого побратима по перу на сторінках журналу “Ранок”, відзначав уміння новеліста в буденних речах віднаходити небесні спалахи...

Про куренівського травознаясамородка відзнято два документальні телефільми “День Волхва” (режисер Павло Повод, сценарист Володимир Сапон, “Сівер-Центр”, 2004 р.) та “У пошуках чар-зілля” (режисер Сергій Бойко, телестудія “Дача”, 2018 р.).

Тільки-но прокинеться природа – Іван Гарасимович ледь не в щоденних мандрівках: з кошиком для дивосил-зілля чи етюдником. Йому легко й щасливо дихається і мріється на рідних просторах та неблизьких прикарпатських полонинах.

У мандрівку знайомими стежками іноді бере з собою доньку Настю, яка працює в Києві на телебаченні.

До пізньої ночі тепло світяться вікна сільської хати, де солодко пахне хлібом, чебрецем і материнкою. Митець зосереджено працює: то візьметься за перо – майнула цікава думка чи поетичний образ, то тонким пензлем – мазок за мазком – кладе на полотно свою незрадливу долю, прожиті повнозерні літа.

З Франції надійшло сенсаційне повідомлення: на черговій сесії ЮНЕСКО з охорони нематеріальної культурної спадщини людства надбання Національної спілки майстрів народного мистецтва України, членом якої має за честь бути наш земляк Іван Просяник, були включені до списку Всесвітньої духовної спадщини.

“Коли вникнути в життя і твори Софії Малильо, то відкривається широкий світ любові до України”.

У “Софіїному дворі” посеред зими розцвіли соняхи

Валентина СЕМЕНЯК

У моєму житті була чудова людина – вчителька французької мови Софія Михайлівна Малильо. Вона несподівано з’явилась у нашому селі на Черкащині. Була мовчазною, заглибленою в себе, усамітненою. А ще – надзвичайно співчутливою до довколишньої природи. Там, де мешкала, ріс фруктовий сад. Коли приходила зима, Софія Михайлівна власноруч робила годівнички і на кожному дереві. Всеньку зиму годувала птахів, розмовляла з ними: здавалося, що до неї зліталися пернаті з усього світу. Звісно, для мешканців села це була неабияка дивовижа. На неї позирали, як на дивачку, мовляв, нема що робити.

Уроки французької, які перед цим викладав колишній міліціонер, ніхто серйозно не сприймав, у підсумку знання були нульовими. Відтепер на французьку треба було ходити і вчити. Уроки стали надзвичайно цікавими. Вчителька ще й чудово малювала, через те до кожного уроку готувала власноруч виготовлені таблиці, писала пісні. Це був прообраз майбутніх відеопрезентацій. Досі пам’ятаю одну з тих пісеньок – про сніг. Коли в 10-му класі в анкеті про майбутню професію я написала, що мрію стати журналісткою, мене перестріла вчителька історії і стала повчати, мовляв, куди ти замахнулася. Хто твої батьки? Та там дочки міністрів давно позаймали всі крісла, опустися на землю, то й що, що до районки дописуєш?.. Чомусь “засіли” тоді в голові “міністрові дочки” і це, щиро зізнаюся, дуже зачепило і добряче розізлило. І стала я посилено готуватися до вступних іспитів на факультет журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка. Вступила навіть на заочні підготовчі курси, хоча було дуже важко, адже попереду були випускні іспити в школі.

Але якось до мене підійшла вчителька французької і сказала: “Приїжджай, будемо готуватися”. Тепер я знаю, що то було репетиторство, але тоді такого слова ніхто й не чув. Упродовж весни і на початку літа я їздила велосипедом 5 км на заняття з французької. Як же мені хотілося довести, що я не гірша “міністерських дочок” і що вступити до університету зможу й сама.

Уявіть собі: французьку я не складала. Міністерство освіти того року вирішило поекспериментувати: здаєш два перші іспити на 9 балів – і тебе одразу зараховують до вишу, третій іспит відпадає автоматично. Мені пощастило. Але завдяки сільським урокам французька в університеті була одним із моїх улюблених предметів, а державний іспит я склала на “відмінно”.

Усі п’ять років навчання в столичному університеті я листувалась із Софією Михайлівною. Наше листування не переривалось і тоді, коли я одружилася, коли народжувалися діти, коли працювала. Мені навіть на думку не спадало викинути ті листи, зберігаю їх донині: безцінні поради, глибоко філософські роздуми про життєві ситуації, творчість, літературу, музику, мистецтво. Коли почалися 90-ті, листування набуло іншого характеру – історія, політика. Для мене це була справдешня біла пляма. Я читала її публіцистичні одкровення і дивувалася – звідки вона все це знає і так легко орієнтується у політичних течіях, іменах тощо. Згодом моя вчителька почала писати геніальну поезію. І коли у скорім часі у Мукачеві вийде її перша поетична збірка, модератором на презентації буде Мирослав Дочинець.

З цього моменту історія набирає несподіваних обертів. Це був початок міленіуму – 2000 рік. Тернополянка Лідія Яківна Романчук – колишня зв’язкова і медична сестра в підпіллі ОУН та УПА, літераторка (мама української письменниці Лесі Романчук-Коковської) напише книгу спогадів про Магадан “Червоним плакала калина”. Саме тоді вона попросила зробити для обкладинки особливе фото калини. Мені це вдалося. Один примірник книги я послала Софії Михайлівні на Черкащину. Нікому більше – тільки їй. Знаєте, це як Боже Провидіння. Однак відповіді не було довгенько. Коли ж отримала, то була дуже здивована. Вчителька писала вже не з Мошурова, а з Мукачева! З’ясувалося, що родом вона із Закарпаття. Коли ж вийшла на пенсію,

сестри забрали її на малу батьківщину. Здається, місцева влада виділила їй міську квартиру з усіма зручностями. Про це вона наголошувала кілька разів, адже у Мошурові їй доводилося постійно палити грубку дровами, носити з криниці воду, а здоров’я вже не було. Це згодом я дізнаюся, чому його не було...

Лист був дуже емоційним: Софія Михайлівна прочитала книжку Лідії Романчук. Виявляється, в той самий час вона перебувала разом із нею в одному таборі на Колимі! От і не вір після цього, що світ тісний. За що там опинилася? За те, що була на примусовій каторзі у фашистській Німеччині, сталінський режим заочно засудив її на 10 років “за пособничество международному империализму”. Забрали з другого курсу Львівського університету, де вона вчилася на французькій філології. В’язницю і концтабори відбувала на олов’яних шахтах, зокрема в сумнозвісній шахті Хеніканджі. Після реабілітації і звільнення закінчила Львівський університет з червоним дипломом. Викладала французьку в різних сільських школах (на Вінниччині, Запоріжчині), у Мошурівській середній школі на Черкащині найбільше – 24 роки. П’ять років – у Дрогобицькому інституті. “Іди і вір” – її перша поетична збірка (1994). Далі були “Воскресіння пам’яті” (1999), “А душа її – жива” (2006), “Надія” (2008), “Від Тиси до Дінця” (2009).

“Жінка, яка пройшовши важкий життєвий шлях, відчувши на собі весь жах і жорстокість антигуманної тоталітарної машини, не втратила доброту серця, віру в людей і любов до життя: //Я жити знов хочу, щоб знову і знову// //Вдихати бальзам материнської мови//, //Щоб бачити в щасті і славі Вкраїну//, //І слухати пісню її солов’їну//. І ці слова повинні стати для всіх чітким дороговказом на шляху до кращого майбуття, про яке так мріяла Софія Малильо”, – написала у своїй статті її родичка.

Померла пані Софія у жовтні 2015 року. Ця дата мене вразила, бо саме цього дня 15 років тому померла й моя мама. Однак про це я нічого не знала. Бо останні два роки мені не вдалось налагодити з моєю вчителькою зв’язок, після інсульту вона була прикута до ліжка, про що я дізнаюся згодом – через мукачівський Союз Українок. Хвору жінку забрала до себе рідна сестра Олена у село Верхні Ворота. Скромність цієї особистості вражає, я, наприклад, тільки після її смерті прочитала, що у 2009 році Указом Президента України за активну громадську та наукову діяльність вона була нагороджена орденом Княгині Ольги III ступеня.

Якось, перебираючи свій архів, почала перечитувати листи вчительки до мене: це жива пізнавально-філософська публіцистика. Тримати їх вдома – непростимо. Листи мають йти до людей. Вирішила оцифровувати самотужки, але на це йде багато часу, якого в мене останнім часом катастрофічно не вистачає. І тут випадково потрапляє мені інформація про те, що на 40-й день після переходу Софії у Вічність, до її могили з’їхалися журналісти, письменники, священники, педагоги зі всього Закарпатського краю. Було вирішено відкрити у її рідному селі музей. Як тут не втішитись, адже тепер епістолярну спадщину знаної на Закарпатті поетеси і моєї сільської вчительки зможу передати в село Верхні Ворота.

У Львівському будинку вчителя з ініціативи Ліги Українських Жінок, а також – товариства “Рідна школа” ім. Костянтини Малицької відбулося урочисте вшанування пам’яті української поетеси Софії Малильо з нагоди 90-х роковин від її народження. Ось що писала з цього приводу львівська преса: “Софія Малильо добре відома на Закарпатті, але по всій Україні її ще мало знають. (...) Коли вникнути в життя і твори Софії Малильо, то відкривається широкий світ любові до України, щемкий аналіз її історії та палкий заклик до служіння їй. Тож конче знати й пам’ятати особистість цієї Українки”.

Нещодавно громадські активісти Мукачева оздобили чудовим розписом будинок, у якому жила Софія Малильо. Він розцвів посеред зими її віршем, в обрамленні яскравих соняхів. Прилегла територія біля цього будинку відтепер називається “Софіїн Двір”.

І як не згадати улюблену фразу моєї дорогої вчительки, яка завжди в листах до мене зверталася “дорогий мій друже!”: “У житті завжди, аж до самого скону є місце для щасливого здивування”.

Дякую Господу за те, що Ви були у моєму житті і вчили дивуватися його проявам у найпростіших деталях, незважаючи ні на що.

Даруй нам, Господи, зцілитися від рабства,
безпам’ятства, злиденства, яничарства
та обновитися у зміні поколінь!
Дай нам здолати розбрат і розруху
і піднестись на верховини духу,
до Істини вселюдської. Амінь.
(із поезії “Молитва”, 1991)

P. S. Та на цьому історія не закінчилася. Якось влітку зателефонувала мені (світлої пам’яті) Лідія Романчук і схвильованим голосом запитала: “Слухайте, чи чули ви щось за таку поетесу – Софію Малильо? Мені знайома з Ужгорода передала її збірку. Я під такими враженнями! Та це ж правдиво геніальна поезія!”.

Від Жовтого моря до Сивих Карпат

Побачив світ історично-пригодницький роман Івана Канівця “Циндао-Відень-Київ”. Автор – режисер кількох документальних фільмів на тему Української революції 1917–1921 рр.; наразі працює над документальним проєктом у 3D “Генерація волі”. Зібрані для роботи матеріали, а також створений раніше сценарій пригодницького ігрового фільму, лягли в основу роману.

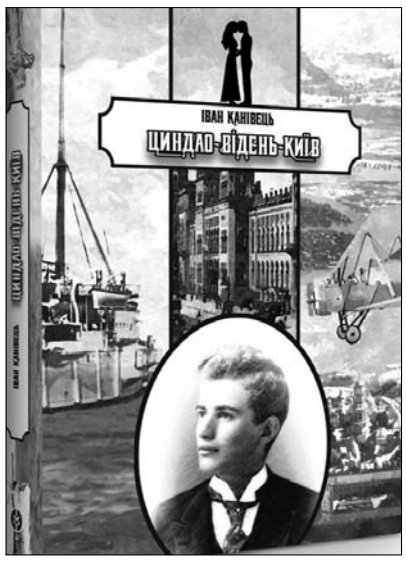

Андрій КОВАЛЕНКО

Сюжет розгортається в часи Першої світової війни та Української революції. Головний герой – юний львів’янин Олександр – в ході подій формується як особистість та визначається з власною ідентичністю. Він вільно володіє російською, польською, німецькою. Товаришує з представниками цих націй. І всі кличуть його до себе. Він знає, що є українцем. Але що таке бути українцем в межах імперії? Одна не визнає такого народу, інша визнає, проте ставиться як до пасинка. Хіба не краще приписати себе до нації, яка вже зайняла місце під сонцем? Олександр – вигаданий персонаж, але у вирі карколомних подій часу постійно опиняється серед відомих історичних діячів. Андрій Мельник рятує його від смерті в бою, Євген Коновалець допомагає вийти з депресії, Симон Петлюра віддає наказ на проведення незвичайної для того часу військової операції. Доля закидає героя у місця, де він стає свідком ключових подій визвольної боротьби: бачить, як над звільненим від росіян у 1915 році Галичем вперше піднявся український прапор, на власні вуха чує перше проголошення тексту Четвертого Універсалу, бере участь в придушенні большевицького заколоту в Києві у січні 1918 року.

Назва книги вказує на міста, кожне з яких несе на собі знакові прикмети часу, а також стає важливою сходинкою на шляху героєвого пошуку себе. Циндао – німецька колонія в Китаї, що дає можливість подивитись на панівні та поневолені нації зі сторони. Відень є ключовим містом української політики з 1914 і до 1917 року: тут – осередок Січового Стрілецтва, українські депутати австрійського парламенту. У третій частині роману дія відбувається в революційному Києві.

Для автора важливим було передати атмосферу, що панувала у Києві наприкінці 1917 та на початку 1918 років. Ще невідомо було, чи відбудеться російське вторгнення до центральної України, і військові-патріоти готувались до його відбиття. Також у книзі описано перші бої української авіації на початку 1918 року, її участь у захисті Києві від армії Муравйова, згодом – у звільненні Києва від большевицької навали.

Історичними консультантами книги були історик Михайло Ковальчук та Олександр Кучерук, на момент роботи над книгою – завідділом Національного музею історії України. Вони не тільки допомогли відтворити атмосферу того часу, а й поділилися власними ексклюзивними матеріалами для використання в романі. Військово-історичним консультантом став співробітник УІНП Владислав Куценко. З різних аспектів ведення боїв, психології вояків, військово-морської справи порадником був герой нинішньої війни з Росією капітан другого рангу Тимур Баротов. Деякі епізоди з його біографії лягли в основу описаних у романі подій.

Окрему роль у підготовці тексту відіграв Тарас Компаніченко. Одна з пісень у його виконанні радикально вплинула на один із ключових моментів у формуванні свідомості головного героя. Книга містить QR-коди, за допомогою яких можна послухати пісні, що згадуються в романі, у виконанні Тараса Компаніченка і гурту “Хорея Козацька”.

Також до книги було підготовлено супровідні матеріали: поштівки на основі ілюстрацій до роману і буклет “Вікно в історію”, де представлено десять переведених у 3D-ілюстрацій. Ведеться робота над календарем, присвяченим описаним у романі подіям. Створено три тизери до книги.

Сьогодні, а не завтра

Лариса МОРОЗ,
професор, провідна наукова співробітниця Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Це не перша зустріч. Більшість творів Дмитра Павличка з нової збірки “На грані життя” / уклала Роксолана Павличко (Кам’янець-Подільський, ТОВ “Друкарня “Рута””, 2021. – 176 с.) було опубліковано у різних виданнях. Проте у відшліфованих Павличкових строфах є щось таке, що не просто пробудить твою душу, заціпенілу – чи то від нерозуміння, чи то від страху перед невідомим, чи від збайдужіння – а запалить її Вічним Вогнем і, як не дивно за нашого задуреного часу, – Надією.

...Пригадуєте, як у дні тих сумнозвісних “виборів” дехто очманіло казав-сподівався: “Хоч посміємося...”. А вже за два місяці потому наш Поет писав:

Україна не сміється. Тишина й печаль,
Від кордону до кордону смутку магістраль...

Кинувши аналітичний погляд на різні, сказати б, види сміху – “великий”, “дурненький”, “страшний”, кинувши погляд на “сталь, що вбивати йде дощенту наш Донбас і Крим”, підсумовує переконано:

Україна не сміється, але чує дзвін.
Це той звук, що піднімає націю з колін...

Дмитро Павличко – особистість багатогранна, з розвиненим почуттям гумору, сатиричним хистом, про що свідчить і жартівливе “Листування кота Боніфація і кота Мартина”, присвячене пам’яті його друга – видатного поета й громадського діяча Романа Лубківського. А водночас, за словом автора, то є “спосіб висловити зневагу до поведінки Януковича та його команди”.

Є в цій книжці й інші листи – вже далекі від жартів – до пана Зеленського, що друкувалися в “Літературній Україні” з 22.VI.2019 р. Узявши за епіграф рядки І. Франка про ганебність супокою, коли “лиходій... мисль нашу, мову, совість, мов будяччя, тне з плеча”, Д. Павличко звертається дружньо, хоча й змушено вже по перших кроках:

Якщо ви президент, шануйте зброю,
Не похиліться в час війни та бою,
Бо зрадить вас примирення рука
І ще: “Спиніться! Ще не пізно...”.

Та ніхто, вочевидь, не читав ані цього, ані наступних – застережних, а частіше тривожних, докірливих листів шанованого народом видатного діяча... І вже 11-го листа 10.I.2020 року поет вимушено пише прозою і підсумовує: “Цей мій останній лист до вас я пишу не задля того, щоб вам сказати правду, а задля того, щоб читачі моїх поетичних листів до вас перестали мене лаяти за ті мої бездарні намагання показати вас як людину думаючу, з якою варто розмовляти”.

Головний патос книжки – в осмисленні проблемних ситуацій, історичної долі України та українців. Поет звертається до мудрости й досвіду великих попередників – художників слова й політиків, від Івана Мазепи до сучасника й друга Юрія Щербака. Так, він, констатуючи “я вибори програв”, звертається, “немов згорілий смолоскип”, до Тараса Шевченка:

Допоможи мені, згасає правди ватра!
Повсюди гола грань, ніде не видно дров.
Дай сили кинути сьогодні, а не завтра
Мені на твій вогонь свою гарячу кров!

Вірш, написаний у травні 2019 р., має красномовну назву “Напередодні”.

Хто б що не казав (“забагато публіцистики”, “римовані гасла” – і таке випадало чути), а Дмитро Павличко – справді унікальний поет. За всього його інтелектуалізму, засновано на глибокому знанні історії, осяжному політологічному мисленні, до його творів усе-таки важко застосовувати поняття “роздуми”. А вже останнє передбачає спокійні спостереження, неквапний аналіз подій поточних і минулих тощо. Натомість аналітичність Павличкова отримує своє вираження у яскравих, наче блискавка, часом несподіваних метафорах. Вони, неначе гніт від вибухівки, “підпалюють” емоції та уяву читачеву, спонукаючи до (певної) співтворчості.

Я завжди вважала, що вислів-версія “Великий вибух – творець всесвіту” є неправильним, помилковим визначенням, оскільки вибух здатний (і, зрештою, зобов’язаний) лише руйнувати. Високоенергетичні, кров’ю серця написані витвори Д. Павличка – справдешній “вогонь в одежі слова” (вислів І. Франка), цей фантастичний згусток любови до свого “воскресаючого народу” (перша його збірка 1953 р. так і була названа – “Любов і ненависть” – причому і тоді, й наразі видно чіткий розподіл “адресатів” тих полярних почуттів болю і гніву, аж до ненависті).

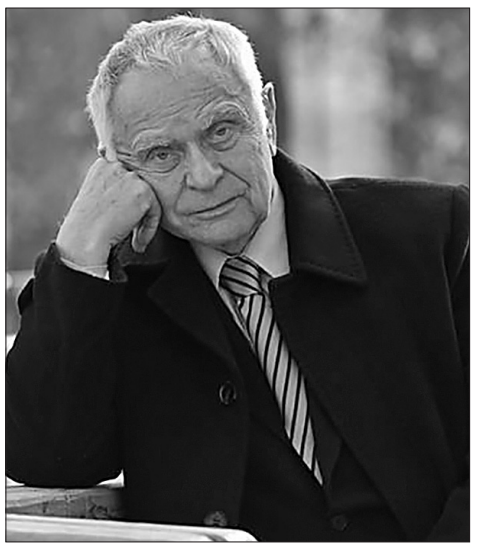

Завершити ці стислі нотатки варто рядками з поезії “Платьба за мир”, уперше оприлюдненої у “Літературній Україні” 28 березня 2020 р.:

О, націє моя, вставай спроквола,
Та в ката свого миру не проси,
Бо стне тебе московщини кодола,
І загризуть перевертні, як пси!

Я ще живий і повен аж по вінця
Любов’ю до звитяжного життя,
Я вірую в безсмертя українця
З вогню, а не з покори й каяття.

Світле царство рідної природи

Відгук на книжку віршів Ніни Гаврилюк «Зустріч із лісом»

Людмила БОРОДІНА,
кандидат філологічних наук, доцент

Отримала довгоочікувану книжку Ніни Гаврилюк (Шмурікової), вихід якої з друку є для мене тим, що надихає до життя, дарує нові сили.

Це сталося тому, що книга прийшла з мого рідного Поділля, із міста, де я народилася і провела найкращі роки дитинства і юності, де лишилися мої батьки і їхні могили. Це ті місця, де для мене відкривалися лісові галявини й хащі, де тече Південний Буг, по якому колись плив щасливий човник мого життя. Вже багато років минуло відтоді, як я покинула рідний край, але зустріч із ним завдяки подрузі моїх студентських літ, яку доля привела саме в мій рідний Хмельницький, викликала у мене щиру радість і вдячність.

Навіть перший дотик до сторінок цієї збірки віршів пробуджує у мене ностальгічні почуття. Книга складена, з одного боку, як художній фотоальбом, який надає відчуття документальності, бо я впізнаю ці місця, природу, людей і птахів, водну гладь і колір небес, хоча розумію, що вони весь час змінюються.

Книга складається з двадцяти дев’яти віршів, які написані для дітей середнього та старшого шкільного віку, мають, таким чином, виховувати високі етичні і естетичні почуття та любов до рідної природи і краю. Упереджуючи мою оповідь, мушу сказати, що поетичний дар Ніни Гаврилюк відкриває нову сторінку української лірики, її психологізм “почуттів, думок і споглядань” дарують читачу радісне і світле сприйняття реальності.

Книга віршів про рідну природу, а саме такою є ця збірка поезій Ніни Гаврилюк, складається, на перший погляд, традиційно: тут є і перший дотик весни, і палаюче спекотне і таке щедре на цвітіння і плоди літо, і грози, і наближення осені, і зимовий пейзаж... Тут є і перша “Зустріч із лісом”, і все, що його оточує і що складає його таку привабливу суть: це і струмок, і соловей, і ліщина, це майже казкова Буг-ріка, і лісове озеро, лілеї і латаття, рибалка, вогнище і місяць, що з’являється у нічній пітьмі. Але природа знову і знову повторює своє дійство: за зимою приходить весна(“ Ось і знову побігли струмки!”), за нею літо (“Ось і літо стоїть на порі”) і нова зустріч із лісом дарує не тільки “спокій сонячних дубів”, а й бажання

Відчути невагомість тиху світу,
Засліплено по листі йти і йти,
Безмежній висоті дерев радіти,
Яка з хмаринням сяючим на ти...

Зазначимо, що ми не знайдемо ні нудної дидактики, ні набридлих слів повчання: Ніна Гаврилюк насолоджується життям і веде за собою дітей, які незримо присутні майже в кожному моменті її спілкування з природою і її величною часткою – лісом.

Розпочинає книжку поетичний етюд “Зустріч із лісом”. “Коли світанок тільки настає, Ніщо й ніде ще навіть не шелесне”... Так, звук іще не народився, але алітерація вже передає народження нового дня. І от з’являється перше проміння, а над озерцем “Чека на вітерець блакитний дзвоник”. Мисткиня вдало поєднує порівняння і метафору (“Проміння перше, ніби гребінцем, Розчісує дубів величні крони”), а розгорнута градація, що поєднує образи **проміння – дзвоник – вітерець** завершує пробудження лісу: “Весь ліс пробудить шум, а ніжний дзвін Удалеч попливе небесним плесом”. Завершує поезію афористичний фінал, у якому в розгорнутій метафорі поєднується і художнє бачення, і філософське резюме: “Та серце з-поміж кращих одкровень На згадку обере цю зустріч з лісом”.

Дуже цікавим, на мій погляд, є вірш “Весняна забаганка”, у якому відбувається поєднання художнього дару Ніни Гаврилюк, її відчуття весняної палітри, її кольорів і саме поетичних образів, які виникають на межі зими й весни, “весняних небес” і зеленого земного простору. А “забаганка” поетеси вбирає у себе здатність бачити природу із самої небесної вишини і водночас “Поєднати з цвітом голубінь”. Перша строфа – це погляд згори, з вишини самого неба, коли

На розкішній зелені трави
Крони яблунь – біла вишиванка
І садів квітучі острови.

Це – поєднання зеленого й білого кольорів, це погляд у небеса, сонячні і безмежні, через весняне цвітіння, яке поєднує вже біле й голубе, блакитне:

Над Південним Бугом стільки неба,
Стільки сонця й радісних видінь!
Справдилась палка душі потреба
Поєднати ***з цвітом голубінь.***

І далі поетичний малюнок наповнюється білими кольорами, які складають біле цвітіння весни:

Ще недавно тут сніги біліли,
В заметілях пінились луги,
Та весна сяйнула цвітом сміло –
Витіснила їх за береги.

Тут ми побачимо і метафори, і порівняння (“Білий лебідь – вдаль пливе хмарина”), чудову картину весни, яка народжується саме зараз на контрасті з зимою:

Весняних небес жива картина –
Надвечір’я синього парад!

Палітра кольорів доповнюється голосами та музикою лісу. Так, у вірші “Струмок” ми чуємо дует солов’я та струмка. Кожен із них має свій голос, вони поєднуються, змагаються у співі.

Щебече, тьохкає, клекоче,
Поміж камінчиків бринить.
А весняна прилине мить –
Удвох співатимуть щоночі!

Струмок, “немов пульсуючий алмаз”, – це порівняння завершується низкою алітерацій, які зливаються у гармонійний образ поетичної картини весняного дня.

Тема весни отримує свій розвиток у віршах “Березнева повінь”, “Травень”, а вже у вірші “Лілея” (“У шатах червневих елегій”) відчувається подих літа і складається надзвичайно лірична оповідь про “п’янке білосніжне диво” – лілею і зустріч із ним рибалки. І хоча нема тут і натяку на трагізм шевченкової Лілеї, її тінь ніби схиляється над цим берегом і над цією рікою. “Лісове озеро”, “Троянда”, “У полях”, – це все поетичні сюжети, в яких поетеса звертається до самого серця читача, ніби питає:

Чи буде щось іще для вас у світі,
Що спинить, як тепер, прекрасну мить,
Яка серед моїх витає квітів?

І не дивно, що саме у зелених, самоцвітних, золочених полях, у житньому морі під синім небокраєм, у цьому раї, де співає жайвір, у ночі, що йде назустріч снам, народжується образ самої України, в якому поєднано реальність і мрії:

І насниться не Жар-птиця –
Україна срібнолиця,
Зірка із зірок:
Із щасливою ходою,
З невимовною красою,
Ясністю думок!..

Поезія Ніни Гаврилюк чуттєва і в той же час предметна.

Можна милуватися різноманітним описом квітів і трав (“Таємниця”), зупинитися на старовинній назві “петрові батоги” і згадати, як колись називали цикорій, а можна, затамувавши подих, зазирнути в дитинство, щоб відчути, як стикаються дитячі і дорослі відчуття:

Так лиш в дитинстві світло на душі!
Усе попереду. Ще сплять печалі...
Ще не лякають зриви, віражі...
І сонце, що голубить спориші,
І всі щедроти Божі досконалі
Не відають ні часу, ні межі!(“Дитинство”)

Думається, що саме заради такого тихого зітхання і глибини психологізму і пишуться поетичні твори.

Самі назви віршів Ніни Гаврилюк поетичні і значущі: “Із-понад Бугу вийшла осінь”, “Жовта заметіль”, “Зачарована берізка”, “Ось і знову побігли струмки!” Не менш значущі і метафоричні останні рядки строф: “Із-понад Бугу вийшла осінь – У віях щем і жовтизна”. Не можна не сказати про те, що у віршах Ніни Гаврилюк простежується народно-пісенна традиція(“Вільха та осика”), а образи пізнього вітру, сивої осені, сонця, місяця і т. ін. пов’язує її творчість із фольклором.

Найбільш поетичні, глибоко психологічні і цілісні, на мій погляд, вірші осіннього циклу. Найкращі з них – “Ну ось і осінь...”, “Жовта заметіль”.

А вірш “Такий ось грудень”, що розпочинає зимову тему книжки, у своїй палітрі контрастує з яскравими і живописними осінніми кольорами. Його “жахлива правда”, що “душу випускає голу й босу”, вражає уяву читача і свідчить про зрілість і силу поетичного дару поетеси. “Зимових” віршів небагато, так само, як і образів “нічної пітьми”. Це “Сніги”, “Зимовий ліс”, “Зачарована берізка”, вони і справді зачаровують читача і “білим спокоєм”, і “перегуком” зимового лісу, і кришталевим одягом крижаної берізки.

Гармонійне відчуття рідної природи як “світлого царства”, як “океану велетнів-рослин”, як лісових хащів, де можна “поніжитися в мудрості безжурній” – ось що, на мій погляд, визначає основні грані поетичного світу Ніни Гаврилюк, який цілісно і яскраво визначився у її новій книжці “Зустріч із лісом”. Хочеться щиро побажати їй нових звершень на ниві поетичного слова, заслуженого визнання та любові читача.

“Сподіваємося, нам вдасться привернути більшу увагу громадськості до Всеукраїнського часопису “Слово Просвіти”.

Нові лавреати премії ім. Якова Гальчевського

Громадський комітет Всеукраїнської премії ім. Якова Гальчевського “За подвижництво у державотворенні” напередодні Дня Соборності України називав своїх лавреатів у 2022 році за підсумками минулого року. Саме до цієї знаменної дати нашого історичного календаря члени комітету шляхом рейтингового голосування визначили переможців премії у номінаціях, які охоплюють різні сфери державотворчої діяльності, залишаючи незмінним засадничий критерій оцінки справ своїх лавреатів у їхньому послідовному подвижницькому служінні українській ідеї та праці на зміцнення української державності.

Тож цьогоріч лавреатами цієї знакової премії, що носить звання незламного отамана, полковника армії УНР Якова Гальчевського, останнього командувача повстанським рухом проти більшовиків на Правобережній Україні у 1922-1925 роках, визначного публіциста, історіософа, названо:

- у номінації **“За допомогу Українській державі”** – політика, президента Литви (2009-2019) **Далю Грибаускайте;**

- у номінації **“За вірність українській ідеї”** – президента Світового конгресу українців (1998-2008), юриста, політичного і громадського діяча (США) **Аскольда Лозинського;**

- у номінації **“За видавничо-просвітницьку діяльність”** – директора ТОВ “Видавництво “Кліо” **Віру Соловйову;**

- у номінації **“За просвітницьку діяльність та літературну творчість”** – голову редакційної колегії Всеукраїнського часопису “Слово Просвіти”, письменницю **Любов Голоту;**

- у номінації **“Політик”** – лідера партії “Національний корпус”, військового, громадського та політичного діяча **Андрія Білецького**;

- у номінації “**За науково-дослідницьку та культурологічну діяльність”** – доктора історичних наук **Юрія Терещенка;**

- у номінації **“За відродження традицій вітчизняного благодійництва” –** генерального директора ТОВ “Укрнафтогазінвест” **Зіновія Козицького;**

- у номінації **“За літературну творчість”** – письменників **Валерія Хмелівського та Василя Піддубного;**

- у номінації **“Громадський діяч” – Володимира Горлея**, письменника, громадського діяча;

- у номінації **“За примноження традицій вітчизняного театрального мистецтва” – Володимира Петранюка,** драматурга, директора та; художнього керівника, засновника Театру української традиції “Дзеркало”;

- у номінації **“За літературознавчу діяльність”** – літературного критика, письменника, перекладача **Ігоря Фарину;**

- у номінації **“За поетично-пісенну творчість” – Надію Бойко**, поетесу.

“На наше глибоке переконання кожен цьогорічний лавреат премії у своєму творчому, науковому, суспільно-політичному та громадському активі має здобутки, які гідні найвищих відзнак нашої суспільності, — ***прокоментував це рішення комітету його голова, письменник Богдан Тєлєнько.*** – Переконаний, що усі ми разом під егідою знакової премії ім. Якова Гальчевського багато років поспіль робимо дуже потрібну справу, утверджуючи у свій спосіб українські національні пріоритети в усіх царинах вітчизняного державотворення.

Цьогоріч ми продовжили відзначення нової номінації “За допомогу Українській державі”, у якій нині лавреатом названо президента Литви (2009-2019), політика Далю Грибаускайте, чий особистий внесок у відстоювання державного суверенітету і територіальної цілісності України є беззаперечним. Продовжили ми і відзначення у номінації “За вірність українській ідеї”, лавреатом якої цього річ назвали відомого політичного і громадського діяча, президента Світового конгресу українців” (1998-2008) зі США Аскольда Лозинського. У номінації “Політик” нашим лавреатом названо лідера партії “Національний корпус”, голову Цивільного Корпусу “Азов”, відомого військовика і політика Андрія Білецького, бо, на наше переконання, нинішній буремний час потребує саме таких політиків. Дуже непростими видалися наші пошуки серед кандидатів на нашу благодійницьку номінацію, і ми врешті-решт віддали звання лавреата у ній відомому бізнесмену та меценату, генеральному директору ТОВ “Укрнафтогазінвест” Зіновію Козицькому, в благодійницькому активі якого немало достойних набутків та справ глибоко національного змісту.

Сподіваємося, нам вдасться привернути більшу увагу громадськості до Всеукраїнського часопису “Слово Просвіти”, який багато років очолювала і в якому нині працює головою редколегії відома письменниця Любов Голота, до творчості наших лавреатів-письменників Василя Піддубного та Валерія Хмелівського з Житомирщини, до історико-дослідницької діяльності доктора історичних наук Юрія Терещенка, ТОВ “Видавництво “Кліо”, яке створила та очолює Віра Соловйова. Зрештою, не менш унікальний приклад справжнього подвижництва вже в театральній царині, на наш погляд, демонструє драматург та засновник Театру української традиції “Дзеркало” Володимир Петранюк. Думаю, що привернуть увагу української громадськості й імена та творчість наших лавреатів – літературного критика Ігоря Фарини з Тернопільщини та поетично-пісенна творчість поетеси Надії Бойко зі Львова, унікальні творчі проєкти письменника з Вінничини Володимира Горлея та інших наших лавреатів.

За традицією основна урочиста церемонія вручення відзнак конкурсу багато років проходила під час поетичного-мистецького фестивалю “Віршень” у Києві, проте через карантинні заходи ми змушені змінити її формат. А тому разом з організаторами фестивалю будемо проводити їх онлайн та під час зустрічей з нашими лавреатами у їхніх колективах та інших публічних заходах, прагнучи якомога ширше висвітлювати їхню державотворчу діяльність”.

З прес-релізу громадського комітету премії

Міжнародна німецько-українська премія імені Олеся Гончара знову шукає таланти

Уже 25-й рік поспіль оголошується конкурс на здобуття знакової відзнаки для молодих письменників – **Міжнародної німецько-української премії імені Олеся Гончара**, заснованої 1996 року німецькими меценатами Тетяною Куштевською та Дітером Карренбергом і Національною спілкою письменників України. Премія традиційно присуджується за номінаціями: “Роман”, “Мала проза” (цикл оповідань, новел), “Поезія”, “Публіцистика”, “Літературознавча праця, присвячена творчості Олеся Гончара”. На конкурс приймаються як уже друковані, так і не оприлюднені твори українськомовних авторів віком до 30 років, які мешкають в Україні та за кордоном.

Рішення ухвалює журі, до якого входять відомі письменники, науковці й культурні діячі Тетяна Куштевська, Наталія Бьорнер, Валентина Гончар, Леся Гончар, Олександр Балабко. Журі після видатних попередників Івана Драча й Петра Перебийноса має честь очолювати Дмитро Чистяк. Урочисте вручення нагород переможцям традиційно відбудеться 3 квітня – в день народження Олеся Гончара.

Книжки або роздруківки (до 15 березня 2022 р. включно) надсилаються разом із біографічною довідкою, домашньою та електронною адресами, контактним телефоном. На конверті потрібно зазначати: “Оргкомітет премії імені Олеся Гончара. Мостова Софія Михайлівна. Бульвар Тараса Шевченка, 14. Інститут філології. Музей-кімната Олеся Гончара. Київ, 01601”. Електронну версію матеріалів просимо дублювати на адресу: honchar.forum@ukr.net

Щиро бажаємо натхненної праці молодим талантам, які долучаться до численної громади авторів-гончарівців, чиї імена вже вкарбовуються в сучасний літературний процес.

Оргкомітет Премії

Важливе краєзнавче дослідження

о. Юрій МИЦИК,
доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

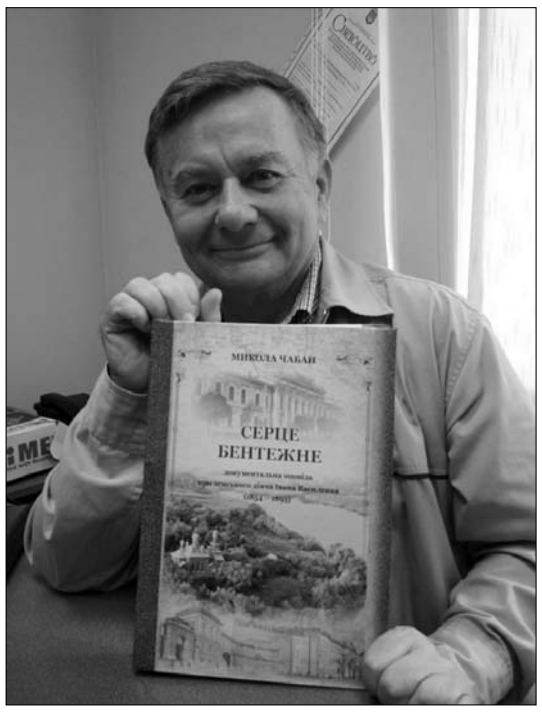

За минулий, 2021-й, рік дніпровський краєзнавець, журналіст Микола Чабан видав три книги, присвячені рідному краю та його славетним людям. На перші дві ми вже відгукувались, а про третю (“Серце бентежне. Документальна оповідь про земського діяча Івана Василенка (1854–1892)”, Дніпро, 2021, 591 с.) розповімо зараз.

Взявши до рук це фундаментальне дослідження (майже 600 сторінок великого формату), видане на крейдяному папері з багатьма фотографіями, і ознайомившись із змістом, схиляєш голову перед надзвичайною працездатністю автора і його глибокою ерудицією. У центрі уваги – український земський діяч Іван Василенко, його життєвий шлях, невгамовна натура юриста, університетського викладача, земського діяча, особливо в освітній і медичній галузях у Харкові, Луганську, на теренах тодішньої Катеринославської губернії, особливо в Катеринославі (Дніпрі), Кривому Розі, Олександрівську (Запоріжжі), Бердянську, Гуляйполі, Павлограді, селах Великомихайлівка, Вербівське, Гаврилівка, Любомирівка, Рубанівське (кол. Новогригорівка) та ін. Хоча біографія Василенка особливо цікавить автора, але він розглядає і зв’язки рідні цього земського діяча і його самого з важливими особистостями, щедро ділиться сюжетами з їхнього життя. Тому книга складається з багатьох невеликих розділів, кожен з яких присвячений окремому сюжету.

Автор зупиняється насамперед на родоводі Василенка (Трьомсина, Трьомсиненка), вказує на його походження із запорозьких козаків, його спорідненість із родами Леонтовичів, Ханенків, Ілляшенків, Товбичів, Сафонових, Константинових (родоначальник останніх – грек із Феодосії Андрій, який був перекладачем на Січі і уславився як розвідник); на близькість предків Івана Василенка з Антоном Головатим – одним із засновників кубанського козацтва, із Тарасом Шевченком, академіком Миколою Кащенком, їхню діяльність як засновників і покровителів православних церков і монастирів, наприклад Знаменського жіночого монастиря і притулку при ньому для сиріт-дівчаток, Свято-Покровської церкви в Рубанівському (діють і нині). Що стосується зв’язків самого Івана Василенка із сучасниками (друзями, колегами, суперниками в полемічній боротьбі), то варто згадати Йосипа Гладкого – внука останнього кошового отамана Задунайської Січі Йосипа Гладкого, професора Миколу Каришева, земських діячів Миколу Сікорського, Григорія Синьогуба, історика і громадського діяча Кубані Федора Щербину.

Але головне місце відведено роботі Івана Василенка як земського діяча. Земства в Російській імперії були створені у 1864 році внаслідок селянської реформи 1861 року і ліквідації кріпацтва. Вони були ліквідовані більшовиками у 1918 році, хоча в Україні, де точився запеклий опір російській агресії, проіснували до 1920 року. Свого часу Ленін дав зневажливу оцінку земствам як п’ятому колесу у возі імперії. Через це історія земств не привертала особливої уваги в часи СРСР. Однак при всіх своїх недоліках вони дали поштовх розвитку місцевого самоврядування, і його досвід є особливо цінним нині. Завдяки земству на новий етап стала народна освіта, медицина тощо.

Про це свідчить і діяльність Василенка, який добивався організації пересувних шкіл, щоб дати можливість отримати освіту дітям із віддалених сіл, безоплатної жіночої школи і ремісничої школи в Катеринославі, запровадження безкоштовного лікування у Олександрівському повіті, активно вживав превентивних заходів проти епідемії холери, успішно добивався розбудови земської лікарні в Катеринославі (нині – обласна лікарня ім. Мечникова, відома всій Україні як госпіталь для важкопоранених бійців АТО), навіть створення в Катеринославі першого в Російській імперії педагогічного музею! Він же добивався підтримки Товариства порятунку на водах, притулку для малолітніх злочинців, розвитку кіннозаводства, організації народних читалень у селах...

Та хіба перелічиш усі сфери земської діяльності Василенка! З особливим зацікавленням читаєш нариси про літературне життя краю, про поета й етнографа Івана Манжуру, історика Дмитра Яворницького, газети “Екатеринославский юбилейный листок”, “Степь”, “Южный край” та їхні найцікавіші матеріали, деяких їхніх кореспондентів (Івана Чайкіна), маловідомих катеринославських поетів Олександра Алеєєва (Дніпровського), Миколи Сьомова, літератора Миколи Бикова. В додатках до книги вміщені статті Василенка “Придніпровські артілі” та “Заключне слово головуючого в суді присяжних”.

Отже, маємо ґрунтовне краєзнавче дослідження, яке вдало поєднує наукову глибину і літературну обробку, книга читається легко й цікаво. Побажаємо авторові нових успіхів на ниві краєзнавства.

Біля джерел українського Ренесансу

Володимир СКРИНЧЕНКО

У середині XVIII століття в Російській імперії склалися об’єктивні умови для Ренесансу української культури, а Санкт-Петербург став визнаним центром української музики, де українські музиканти склали гідну конкуренцію музикантам європейським, запрошеним з Італії та Німеччини. То був зоряний час Максима Березовського і Дмитра Бортнянського, творців українського Ренесансу, перших вітчизняних композиторів, геніальність яких визнали в Європі. Неповторні образи, відтворені чудовими звуками їхньої музики, досі хвилюють до сліз, виспівуючи вічні цінності й почуття. Повернуті із забуття духовні музичні твори наших співвітчизників все частіше виконуються камерними ансамблями України.

Пам’яті
Михайла Борисовича Степаненка

Чимало спільного було в долі кожного з них – Максима Березовського та Дмитра Бортнянського. Обидва вони – земляки, народилися в Глухові, адміністративному центрі Гетьманщини. Місце народження визначило їхню подальшу долю. Заснована у Глухові співацька школа мала щорічно поповнювати придворну співацьку капелу Санкт-Петербурга музикантами й співаками. Обидва вони, винятково обдаровані юнаки, опинилися в столиці Російської імперії – спочатку як співаки, а потім як композитори. Та згодом опинилися в Італії. Різної були вони вдачі, тому й доля посміхалася кожному з них по-різному...

Про що розповідають архіви

Найбільш авторитетні свідчення про наших співвітчизників у Санкт-Петербурзі містяться у монографії видатного німецького вченого, академіка Петербурзької академії наук Якоба фон Штеліна “Відомості про музику та балет в Росії”, який особисто знав Максима Березовського. Першим документально підтвердженим фактом із біографії Березовського є зарахування його у 1758 р. співаком до капели князя Петра Федоровича (майбутнього імператора Петра III), який у своєму маєтку Оранієнбаум збудував “Оперний дім” та заснував там придворний театр. Саме в опері італійця Франциско Арайї “Олександр в Індії” молодий Максим Березовський вперше виконав тенорову партію, а згодом співав у виставі Вінченцо Манфредіні “Упізнана Семіраміда”, що свідчило про наявність у нього віртуозної вокальної техніки та італійським вокальним стилем bel canto.

Портрет Максима Березовського

Про надзвичайний дар композиції Максима Березовського свідчить запис у придворному камер-фур’єрському журналі 22 березня 1766 р. У ньому повідомляється, що в бурштиновій кімнаті Царськосельського палацу “придворними півчими був виконаний концерт, створений музикантом Березовським”. Саме цей період творчості композитора у середині 1760-х років слід вважати розквітом його надзвичайного таланту, коли він обіймав посаду придворного капельмейстера, а його музичний стиль сприймався з захопленням та відповідав смакам придворних меломанів. Той час, коли європейські музиканти виборювали місце першого капельмейстера в Росії, Березовському годі й думати було про це. Він усвідомлював, що необхідно здобути визнання в Італії. І довести це можливо було лише творчістю.

У травні 1769 року Максим Березовський відбув із Санкт-Петербурга в італійське відрядження. У Болоньї розпочався новий етап його творчого життя: навчання мистецтву контрапункту у падре Джованні Баттіста Мартіні. Синьйор Джованні готував Максима до іспиту на звання maestro di capella (капельмейстера) у Болонській філармонічній академії. Збереглося й листування падре Мартіні з петербурзьким двором, в якому йдеться про талант та успіхи Максима. Іспит було складено успішно, причому одного дня з видатним чеським композитором Йозефом Мисливечеком. В архівах Болонської академії є манускрипти екзаменаційних робіт від 15/V 1771: Massimo Beresovsky, moskovito та D. Joseph Misliwecek, Boemum. В Італії Березовський створює оперу “Демофонт”, симфонію C-Dur, скрипкову сонату.

До Петербурга Максим Березовський повернувся 19 жовтня 1773 року.

Але після повернення Березовський так і не отримав посаду першого придворного капельмейстера. Проте він дізнався щодо перемовин Дирекції Імператорських Театрів з італійцями на цю посаду. Отже, чимало у нього було підстав для переживань. Він помер 24 березня 1777 року. Не дивно, що згодом й виникла версія про самогубство композитора, яку підтримали численні автори XIX століття. Ця версія піддається сумніву сучасними біографами композитора, зокрема, Мариною Рицарєвою.

За своє коротке життя Березовський пройшов великий шлях від музичного барокко до класицизму, а жанровий діапазон його творів простягається від опера-seria (“Демофонт”) до камерно-інструментальної музики (соната для скрипки й чембало). Але найбільшу славу композитору принесла його хорова творчість, серед якої шедевр хорового мистецтва “Не отвержи мене під час старості...”. Цей твір ще молодої за віком людини по праву вважається вершиною його пошуків, з ним увійшов він в історію музики. Поринаючи у творчість цього геніального майстра, який віртуозно володів усім інструментарієм сучасної йому музичної композиції, відчуваєш блискучу творчу особистість. Композитор майстерно відтворює монументальне музичне полотно, що розкриває невичерпне багатство емоцій людини, яка прожила життя і перетерпіла чимало поневірянь. Це – покаяний плач душі, молитва на грані життя і смерті, що вражає усіх, хто хоча б один раз почув цю геніальну музику. І поряд з тим – сміливий політ фантазії, національна самобутність, щемлива трагедійність і мудрість широкого сприйняття світу.

Пам’ятник Березовському у Глухові (скульпторка Інна Коломієць)

Мабуть, тільки реквієм Моцарта, його скорботна Lacrimosa, спроможні передати сповна усю жалобу за генієм музики, який полишив цей світ передчасно...

Українець в Італії

Напевно, йому завжди щастило. Так було ще на світанку життя, коли шестирічним хлопчиськом опинився Дмитро Бортнянський у холодній Північній Пальмірі, у Придворній співацькій капелі. Там ним особисто опікувалась імператриця Єлизавета Петрівна, виявляючи до нього ледь не материнську турботу, а згодом – Бальдассаре Галуппі, перший придворний капельмейстер, запрошений імператрицею Катериною II. Композиторське обдарування Бортнянського, яке виявилося у нього ще в Санкт-Петербурзі, під час навчання у Галуппі, визначило його подальшу долю в Італії. Напевно, саме історичний момент сприяв йому в цьому. Отже, разом з італійцем прибув до Венеції і українець. Там він перебував тривалий час – більше 10 років. Мабуть, так склалися обставини: 1768 року розпочалася війна Росії з Туреччиною. Тому Бортнянському прийшлося крім справ музичних долучитися до справ дипломатичних – брати участь у перемовинах, які проводили граф Олексій Орлов та Юрій Долгорукий з лідерами повсталих народів (греками, албанцями ін.). Напевно, цьому ще й сприяли його привабливість та вміння спілкуватися з людьми.

Крім обов’язків перекладача, Дмитро мав виконувати й інші доручення графа Орлова, зокрема пошуки й придбання творів старовинного живопису та антикваріату. Географія його мандрів охоплювала Венецію і Болонью, Мілан, Неаполь та Рим. (Згодом він і сам стане колекціонером). Однак Бортнянському, як завжди, щастило встигати зі своїми дипломатичними обов’язками та напружено працювати над операми, які пройшли з успіхом: “Алкід” – у Венеції та “Квінт Фабій” – у Модені. Опери отримали позитивні рецензії, а головне відбулося у Петербурзі, куди повернувся композитор навесні 1779-го. Його дарунки імператриці – власні твори з посвятою – призвели до сенсації. Бортнянський отримав 1000 рублів річного окладу та крім того – кошти на екіпаж.

Він увійшов у моду. Були надруковані портрети і твори композитора. Його музику почули в усіх верствах суспільства – як у палацах, так і в простих оселях.

Після Італії Дмитро Бортнянський був призначений головним капельмейстером при Малому дворі великого князя Павла Петровича (майбутнього імператора Павла I). А ще й мав навчати гри на клавесині Марію Федорівну, дружину великого князя, та дітей подружжя. Вона захоплювалася театром і мала намір влаштовувати оперні спектаклі на зразок тих, що спостерігала колись у театрі рококо Марії Антуанетти у Малому Тріаноні. На ролі акторів запрошувалися “аматори” з добірного кола придворних меломанів з “вершків” аристократії. Жіночі партії виконували так звані “смолянки”, тобто, випускниці Смольного інституту шляхетних дівчат, відомі у мистецтві портретами пензля Дмитра Левицького, яким музичну освіту викладав Дмитро Бортнянський. Для музики композитора до цих опер характерний м’який ліризм, надзвичайна краса і співучість. Проте йому приходилося не тільки писати партитури до цих опер, але й вивчати їх з виконавцями, які не знали нотної грамоти. Про це згадував учасник цих спектаклів молодий князь Іван Долгорукий у своїх мемуарах. Крім опер на замовлення Марії Федорівни Бортнянський писав клавірні сонати й п’єси, камерні ансамблі для чембало та, навіть, військові марші для воєнних розваг Павла Петровича.

Пам’ятник Бортнянському у Глухові (скульпторка Інна Коломієць)

Проте близькі стосунки з Малим двором позбавляли його щонайменших шансів на подальшу кар’єру при дворі Катерини II. Відчув він це після смерті Марка Полторацького, однак усе змінилося після смерті імператриці: за указом Павла I він отримав посаду Першого капельмейстера.

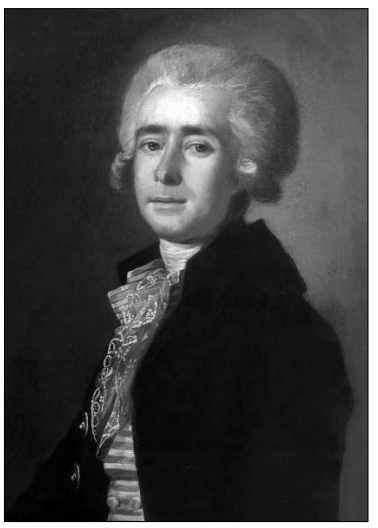

Портрет Дмитра Бортнянського (художник Михайло Бельський)

Звідти й розпочався злет його професійної кар’єри.

Більше 30 років керував він Придворною співацькою капелою. Йому властиве було поєднувати професійну вимогливість до підлеглих із чуйним ставленням до них. Не дивно, що півчі шанували Бортнянського, як батька і любили його гаряче. До останнього дня сивий капельмейстер залишався вірним давній традиції Капели – набирати півчих із числа малолітніх українців. Щороку посланці Придворного капельмейстера подорожували Україною в пошуках юних дискантів.

Видатний музичний фахівець, сильна творча особистість, Бортнянський глибоко усвідомлював всю велич мистецтва, його колосальний вплив на духовний світ людства. Своєю невтомною працею формував він справжню музичну культуру суспільства.

Шляхетне життя неодмінно породжує невмирущі легенди, а саме про те, як відійшов він у вічність 10 жовтня 1825 року у власному домі під звучання хорового концерту у виконанні півчих з Придворної капели. Навіть якщо ця легенда є вигадкою, то в ній виявилася зворушлива шана сучасників до життя цієї благородної людини.

Місце його поховання у Санкт-Петербурзі було втрачене під час знищення кладовища вандалами за часів радянської влади.

Проте найкращий пам’ятник Бортнянському – у пам’яті нащадків, в звучанні його музики в концертних залах, що свідчить про його право на безсмертя...

Далеко від нас “галантне” XVIII століття. Багато рукописів музичних творів наших геніальних земляків загинуло під час боротьби радянської влади з релігією і церквою, як “опіумом для народу”. Ось так народ наш позбавили великих духовних скарбів...

І досі триває пошук духовного спадку наших співвітчизників в європейських архівах. Безперечний внесок у справу повернення втраченої музичної спадщини зробив Михайло Борисович Степаненко, народний артист України, професор та завідувач кафедри спецфортепіано № 1 Національної музичної академії імені П. І. Чайковського, який, на жаль, вже за межею. У Парижі, у Музичному департаменті Національної бібліотеки відшукав він рукописну копію “Сонати для скрипки й чембало” Максима Березовського. Ним був підготовлений комплект компакт-дисків “Українська інструментальна музика”, до складу якого входять і твори Дмитра Бортнянського.

Вшанували пам’ять Березовського та Бортнянського і на рідній Чернігівщині – у Глухові, бронзовими пам’ятниками роботи Інни Коломієць. Монументи цим видатним композиторам-землякам стали визначним явищем мистецького життя України.

“Якщо бути самим собою – найфантастичніші дива стануть реальністю”.

“Аладдін” – нова історія

У Київській опері (Київському муніципальному академічному театрі опери і балету для дітей та юнацтва) відбулася прем’єра балету “Аладдін”. Музику до нього створив відомий український композитор Олександр Родін на авторське лібрето балетмейстера Сергія Кона, який і здійснив постановку вистави.

Сюжет східної казки про Аладдіна і чарівну лампу захоплює не одне покоління, адже в ньому зібрані важливі морально-етичні теми: перемога добра над злом, переваги чистоти помислів і вчинків над підступністю, лицемірством, жаданням влади та наживи.

У центрі балету – історія про долі Аладдіна та Жасмин, які живуть у різних світах; Джина, прикутого до своєї лампи; Джафара, який мріє посісти місце Султана і заволодіти світом. Ідея вистави – підкреслити цінність особистості: якщо бути самим собою – найфантастичніші дива стануть реальністю.

В основі постановки – поєднання класичної та сучасної хореографії з додаванням різних стилів і технік, оздоблених елементами східних танців.

Співпраця хореографа-постановника балету Сергія Кона з Київською оперою почалася у 2013 році з участі у проєкті Дмитра Тодорюка “Шевченкові дороги”. Потім він ставив балетні номери в мюзиклах та оперних виставах театру – “Пригоди Гекльберрі Фінна”, “Жив собі пес...”, “Богема”, “Король Дроздобород” (всього 12 постановок).

– Поставити новий балет у Київській опері сім років тому мені запропонувала головна балетмейстерка театру Тетяна Боровик, – розповідає лавреат міжнародних конкурсів та премії імені Анатолія Шекери в галузі хореографічного мистецтва **Сергій Кон**. – Пропозиція дуже цікава. Оскільки мав право вибору сюжету, то довго думав над тим, що це має бути за історія. Хотілося зробити щось нове, свіже. Тоді я працював артистом балету в театрі “Київ Модерн-балет”. Звернувся за порадою до одного з колег. Він одразу сказав: “Постав Аладдіна”.

Ідея мене зачепила. Хотілося, щоб до нової історії була написана нова музика. Пішов з цією ідеєю до директора театру. Але на той час у театру не було можливості на співпрацю з композитором. Врешті у 2015 році я поставив балет “Лялька. Нова історія Коппелії” із сучасною хореографією на музику відомого класичного балету “Коппелія” композитора Лео Деліба. Це був мій перший балет, за нього я отримав премію “Київська пекторaль” у номінації “Режисерський дебют”. Але ідея поставити “Аладдіна” не зникла.

Коли змінилося керівництво театру, я підійшов з цією ідеєю вже до нового директора – художнього керівника Київської опери Петра Качанова. Він зацікавився і погодився на створення балету про Аладдіна. Підтримав і те, що це має бути зовсім нова історія. Зізнаюся, я люблю все створювати з нуля. Все починається з ідеї, а закінчується окремою самостійною виставою зі своїм оригінальним сюжетом. Найважливіше, аби діти дивилися виставу на одному подиху і їм просто не було часу відірватися від того, що відбувається на сцені. Експертом у плані сприйняття різного роду вистав є мій син, слідкую за тим, що йому цікаво. Вважаю, що вистав, які б сьогодні по-справжньому зацікавили маленького глядача, балетів, мюзиклів, опер, драматичних постановок у нас, на жаль, мало. Сподіваюсь, нам вдалося зосередити увагу дітей різного віку, поки триватиме балет “Аладдін”. На годину і 35 хвилин вони зануряться у світ казки.

Щодо музики. Давно знайомий із композитором Олександром Родіним. До цього у нас ще не було співпраці, але ми не перший рік хотіли зробити щось разом. Для мене Олександр – дуже ілюстративний композитор. Його музика відповідає моєму баченню відтворення рухів. Можна сказати, що він балетний композитор, відчуває рух, відчуває динаміку. Створює “хіти”, які надовго запам’ятовуються.

Спершу я написав лібрето. Олександр попросив, щоб воно було детальним у часовому вимірі. У майбутній виставі мало бути шістнадцять сцен і потрібно було уявляти, скільки триватиме кожна. А все інше – відчуття композитора. Для написання музики йому знадобилося півроку. Сама ж прем’єра через постійні карантини відбулася майже на два роки пізніше, ніж планувалося.

Не буду приховувати: вистава далася нелегко. Були моменти, коли хотілося все кинути. Але поруч були люди, які вірили в мене і цю виставу. Вони не дали мені залишити ідею. Усвідомив: будь-що треба випустити балет.

Самі репетиції тривали приблизно рік. Оскільки працюю з артистами театру досить давно, то відразу знав, хто кого гратиме. У нас є кілька складів виконавців, я ж хотів би відзначити Владислава Бондаря (Аладдін), Владислава Євтушенка (Джин), Олександра Душакова (Джафар), Міє Нагасаву (Жасмин), Марію Шупілову (Літай-килим), Володимира Липця (Султан) та Михайла Щербакова (Начальник варти).

Сценографічне рішення теж давалося нелегко. Упродовж роботи над виставою змінилося чотири художники-постановники. Певні побажання щодо оформлення вистави вніс і Петро Федорович Качанов. Врешті, сценографкою стала Наталя Клісенко. Вона оперативно влилася у творчу команду. Запропоновані нею ідеї збіглися з баченням керівництва театру і моїм. Літай-килим, який є певною конструкцією вистави, – теж її ідея, так само, як і все, що пов’язано з втіленням відеопроєкції.

Художник костюмів – Дмитро Курята. Співпрацюю з ним, починаючи з проєкту “Танцюють всі” на каналі СТБ. Виявилося, що в різні роки ми закінчили одну й ту саму художню школу, добре розуміємо один одного. Мені подобається, як Дмитро втілює мої задуми. Отож, з першого дня не виникало сумнівів, хто створюватиме костюми.

Вже відбулося вісім показів вистави, а на лютий планується ще чотири. Балет змінюється, виникає багато різних нюансів. Вистава непроста і в монтуванні, і в реалізації. З кожним новим показом намагаємося її удосконалити, додаємо щось нове.

Неймовірно раді, що наша “дитина” народилася! Можливо, трохи не такою, як я її уявляв. Але важливо, що почалося все від ідеї та запрошення, а потім з’явилася абсолютно самостійна вистава, яка на сьогодні не має аналогів. Задоволений, що задуману багато років тому справу, вдалося довести до логічного кінця.

Назва “Аладдін” брендова, викликає інтерес до вистави. Підсилює зацікавлення й те, що не так давно вийшов на екрани однойменний художній фільм. Думаю, що ця вистава буде корисною для перегляду всією родиною. Сподіваюсь, що вона зможе зацікавити молодь і сформувати її образне світосприйняття, а глядачам старшої формації – отримати насолоду та зануритися у світ казки й дива.

Фото надано театром

Філософська палітра Юрія Качкіна

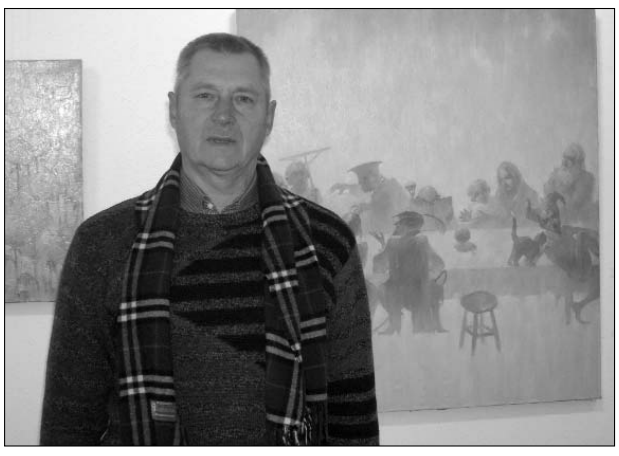

У Музеї-майстерні Івана Кавалерідзе відбулася персональна виставка Юрія Качкіна. Багатьом цей митець відомий як майстер пленерної мініатюри, а цього разу поціновувачі живопису мали змогу відкрити його як самобутнього художника-символіста.

Народився Юрій Качкін у козацьких місцях Запорізько-Томаківської Січі. З 2004 року живе і працює в Києві. За цей час створив до тисячі творів олійним живописом у пленерних циклах у форматі мініатюри: багатожанровий “Андріївський узвіз та його мешканці”, “Київ. Нове тисячоліття”, “Всі храми Києва”, “Київ – місто квітів” та ін.

Він є автором збірок картин “Мандри Україною”, “Трапеза”, “Зірка надії світить яскраво”, “Мавританська шаль”. Розробив майстер-класи з пленерного живопису в умовах мегаполісу “Живопис в екстримальних умовах”. Його персональні виставки “Київ – вічний та мінливий”, “День слов’янської писемності та культури”, “Від Томаківської Січі до київських святинь”, “Андріївський узвіз та його мешканці”, “Чисте пізнання”, “Шлях до Граалю”, “Яскраві фарби української землі”, “Квіти”, “Рожеві кольори ранку” відбувалися як у столиці, так і в інших містах країни.

Пан Юрій брав участь у національних програмах: “Мистецький олімп”, “Золотий фонд нації”, “Національні лідери України”, “Обличчя України. Імена. Портрети. Долі”, “Україна. Європа. Світ. Гуманітарні аспекти розвитку”. Його пленерна мініатюра “Софія Київська. Київ, 6 вересня 2011” стала офіційною візитівкою великої художньої виставки корифеїв українського живопису “Дарунки святої Софії”.

Художник працював у численних експедиціях регіонами України, а також Польщі, Росії та Литви. Його твори зберігаються у музеях України, Литви, Канади, Китаю та приватних колекціях світу.

– З музеєм-майстернею Івана Кавалерідзе співпрацюю давно, – розповідає **Юрій Качкін**. – Представляв тут творчий доробок із свого циклу мініатюр “Київ вічний і мінливий”. Це роботи, написані з натури. А на новій виставці, що стала несподіванкою для публіки, представляю картини, створені в студійних умовах. На їхнє написання надихнули музичні твори, театр, кіно, література, пошуки сенсу життя у релігії, цікаві викладки езотеричних та філософських трактатів. Це сповідальні твори. Тож у мене як автора є потреба їх як приховувати, так і виставляти на суд глядача.

Частину з них експонував в Київському історико-меморіальному музеї Михайла Грушевського, Київському музеї Шолом Алейхема, Академічній майстерні театрального мистецтва “Сузір’я”, Будинку вчених НАН України та ін. Переважно ці експозиції слугували своєрідними ілюстраціями музичних вечорів. Цього разу виставку побачили мої колеги зі Спілки художників, мистецтвознавці.

Як я вже згадував, частина моїх робіт пов’язана з музичними творами. Одна з них – “Хор пілігрімів, що співають вечірню молитву”. На цю картину мене надихнув твір Вагнера “Тангейзер”. Тут немає конкретного сюжету, але є мої музичні враження, які я прагнув перевести у колір. Років через десять після того, як написав цю роботу, натрапив на статтю про Ріхарда Вагнера. З’ясувалося, що коли він працював над цим твором, то винаймав маєток у Швейцарії. Подивився фото цього маєтку – один до одного з моєю картиною. Був вражений.

Картину за твором “Мавританська шаль” іспанського композитора Мануеля де Фалья для гітари та скрипки почав малювати під час пленеру в Коктебелі як етюд Верблюжої гори. З того етюду з’явилася творча робота “Верблюжа гора”. Але тема не давала спокою. Минули роки, і я почув “Мавританську шаль” у виконанні скрипаля Богодара Которовича та гітариста Петра Полухіна. Образи гори з двома вершинами сплили знову. Вони стали поштовхом для створення моєї “Мавританської шалі”.

Ще одна робота “Річеркар” написана під впливом музики Баха. Цей твір допомагає згадати ті місця, де виріс. А на картину “Натхнення Генделя” мене надихнула творчість одного з найулюбленіших композиторів – Генделя.

Інші роботи більш філософські, з езотерикою. Картина “Пізнання” та низка інших робіт написані під враженням від видатної постаті мандрівного філософа-містика Григорія Сковороди. У картині “Чумацький шлях” я всі знаки зодіаку опустив на землю і лише Чумацький шлях залишив на горі – як символ того, що людина завжди прагне піднятися в небо. Які б справи ми не робили, завжди намагаємося піднятися найвище. У картині “Гвендолін” показую міфічну спокусницю – жінку-метелика. А в “Заклинанні квітів”, що квіти – це живі істоти, які перетворюються на людські душі. Артисту, його перевтіленню, його взаємодії з публікою присвятив картину “П’єро”.

“Дон Кіхот” Мігеля де Сервантеса – одна з улюблених моїх книжок, також бачив кілька балетів та опер, створених за цим сюжетом. Не випадково я написав низку робіт за всесвітньовідомим романом, одна з них – “Санчо і Дон Кіхот”. Музика надихнула мене і на створення картини “Шлях до Граалю”.

Одними з провідних у моїй творчості є біблійні мотиви, християнські теми. У картині “Голгофа” показую не саме розп’яття, а його тінь. Навколо багато людей і лише три охоронці. Люди спостерігають. Хтось хоче допомогти, але не наважується. Можливо, це вияв людської слабкості, адже далеко не кожен здатен на вчинок. На картині “Моління про чашу” показав Ісуса Христа, який вже знає, на які йде муки. А в роботі “Небесне місто”, створеній під впливом дитячих спогадів і відчуттів, – ті уявні перепони, які можуть виникнути на шляху, коли ти йдеш до сонця.

Роботи напрочуд різні. Думаю, що всі їх об’єдную як митець, зі своїми роздумами, відчуттями, власним баченням світу.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

Надія БУРАВСЬКА: “Все треба робити з любов’ю!”

26 січня свій ювілей відзначила заслужена артистка України, яка понад три десятиліття є однією з провідних актрис Київського академічного театру українського фольклору “Берегиня”, – Надія Буравська. Сьогодні Надія Федорівна – гостя “СП”.

– Напевно, ви захопилися співом ще в дитинстві?

– Співаю, відколи себе пам’ятаю. Виростала у співочій родині. Мати, бувало, пряде і співає, батько робить діжки або шиє чоботи і теж співає. Любила співати й сестра. Сходилися рідні, друзі, співали разом.

Запитаєте, чому зараз співають менше? Мама моя відповідала: “Тому, що розкішно живуть”. Так вона сприймала світ. Звичайно, і тепер горя не менше, ніж колись. Але тоді люди були чистіші душею, щиріші. Можливо, тому і співали більше.

У нас не було в селі електрики. Любили слухати радіо. Саме по радіо вперше почула Белу Руденко, Євгенію Мірошниченко, Ольгу Воронець, Дмитра Гнатюка, Юрія Гуляєва, інших співаків. Їхня творчість мала на мене великий вплив.

Також велике враження справило кіно, яке в нашому селі показували на повітці – на стіні. Особливо запам’ятався фільм “Запорожець за Дунаєм”. Дуже хотілося грати самій. У нашому селі було багато дітей. Самих дівчат приблизно одного віку – дванадцять на тридцять хат. Під впливом фільмів ми самі створювали невеликі сценки і грали їх. Відтоді мріяла грати в театрі.

Після школи почала шукати щастя у Києві. Рік працювала на руберойдному заводі. Потім вступила до студії при хорі імені Григорія Верьовки. За студентським квитком мала можливість безкоштовно відвідувати вистави. Часто бувала у столичних театрах імені Івана Франка, Лесі Українки, Театрі опери та балету. Хоча оперне мистецтво мені тоді було зрозуміле не повною мірою, але з великим захопленням слухала арії саме з тих опер, які вперше почула по радіо в дитинстві. У ті роки навіть мала досвід роботи в самодіяльному театрі.

Сьогодні, по можливості, теж продовжую відвідувати київські театри. І нині вчуся у своїх колег по сцені з інших театральних колективів.

– Що дало навчання в студії при хорі імені Григорія Верьовки?

– У музичній школі я не навчалася, просто не було куди ходити. А студія мені дала дуже багато. По-перше – музичну грамоту. Переважно тут навчалися студенти з міста, які перед цим вже отримали музичну освіту. Але ми, сільські діти, вже через два роки їх перегнали, бо дуже хотіли вчитися. Вже о шостій ранку були в студії. Саме завдяки отриманим тут знанням я змогла вступити до інституту культури.

Після цього шість років працювала в ансамблі “Калина”. Тоді про нас зняли фільм “Поліські посиденьки”. А з 1988 року – в “Берегині”. Також від дня заснування й до сьогодні в театрі служать Дмитро Кульєчов, Анатолій Пахомов, Лілія та Юрій Мілевські.

– А як ви познайомилися зі своїм майбутнім чоловіком Миколою Буравським?

– Тоді я працювала у вже згаданому ансамблі “Калина”, а Микола Олександрович був диригентом капели бандуристів імені Георгія Майбороди. Добре знав український фольклор. А нашому колективу потрібен був керівник. Пішли його запрошувати. Познайомилися ми біля оперного театру, і відтоді багато років нас єднали життя і творчість... (Народний артист України Микола Буравський пішов із життя 1 березня 2021 року).

Я стояла біля витоків “Берегині”, а створив її Микола Олександрович, сказавши нове слово у мистецтві. Такої подачі матеріалу не було не лише в Україні, а й за кордоном. За ці роки ми створили багато програм, маємо численних прихильників. Багато колективів стали нашими послідовниками, ми були для них орієнтиром.

Спочатку нас було лише шестеро. Людмила Сорокіна акомпанувала на баяні. Колектив поступово зростав кількісно і якісно. Микола Буравський зумів відкрити чимало голосів і талантів.

Першою ми зробили програму “Животоки”. Коли вперше виходила на сцену, то дуже хвилювалася, як наш виступ сприймуть люди. За більш ніж тридцять років роботи в “Берегині” набула великого досвіду, але хвилювання залишилося й дотепер.

На віку було всього. Зізнаюся, що інколи забувала текст. Але якось вдавалося виходити з гідністю. Для партнерів, які знали текст, це, можливо, мало кумедний вигляд, та глядачі, думаю, цього не помічали. Звичайно, не обходиться у нас і без імпровізації, але намагаємося йти за малюнком, який задав режисер.

– Бували й на гастролях?

– Об’їздили всю Україну. Часто бували за кордоном. Нерідко виступали і в Росії, звичайно ж, до війни. Там нас тепло приймали. На фестивалі “Русский остров” у Москві (2005 рік) я отримала відзнаку за кращу жіночу роль. Так була відзначена моя робота у виставі “Наддніпрянське весілля”. Побували в Африці. А з Йоганнесбургу привезли шість нагород. Дуже добре приймали і в Болгарії. Зал вітав стоячи. Довго не хотіли відпускати нас зі сцени, кілька разів запрошували на біс. А ще були Корея, Німеччина, Іспанія, Швейцарія, Італія. У 1998 році я стала лавреаткою Міжнародної премії імені Гулака-Артемовського. Були нагороди та відзнаки і до створення нашого театру. У 1982 році я стала лавреаткою Міжнародного конкурсу “Молоді голоси”.

– Напевно, етапною для вас стала роль Марії Примаченко в однойменній виставі, прем’єра якої відбулася у 2020 році. А коли ви познайомилися з творчістю цієї художниці?

– Вперше побачила її твори ще в дитинстві, не знаючи, хто авторка. Це були 1960-ті роки. Пам’ятаю, мама принесла з базару паперові рушники з чудовими звірами. Дивилася я на них і думала, що це за диво, де вони живуть. Отак відбулося наше знайомство.

Більше про її творчість дізналася вже в театрі “Берегиня”. Наша режисерка Тетяна Авраменко написала сценарій вистави про Марію Примаченко. Саме тоді я зрозуміла, що насправді знаю цю майстриню вже дуже давно.

– Роль Марії вам запропонувала режисерка?

– Так. Спочатку були думки: “Мені довірили роль такої великої людини. Чи впораюся я з нею?” Цей образ пройшов через моє серце. Мені Марія Примаченко близька, бо вона була сільською людиною, так само, як і я. У нас багато в чому схожі біографії. Як і в неї моє дитинство було далеко від цивілізації. Я вже загадувала, що коли вже навчалася у восьмому класі, у нас вдома у селі Виселок Кагарлицького району на Київщині ще світили гасовими лампами. Наскільки роль вдалася – судити глядачеві.

Режисерка Тетяна Авраменко дуже талановита. Вона глибоко проникає в образи тих творів, які ставить. Це вистави “Тіні забутих предків”, “Конотопська відьма”, “Веселощі Кухмістерки” та інші. Проникливо зробила Тетяна і виставу про Марію Примаченко. Чудово висвітлила її образ як людини, як особистості. Режисерка по-новому подає матеріал, у неї зовсім інше трактування персонажів.

– Хто ваша партнерка по сцені?

– Це моя дочка Марина Корогода. Думаю, що вона добре розкрилася в ролі Марії Примаченко в молодості. Марина виконує тут багато пісень. За цей час вона встигла зростися з героїнею. З дочкою мені легко на сцені, ми розуміємо одна одну, створюючи свої образи паралельно.

З дитинства Марина дуже любить співати. Ще школяркою допомагала батькові розшифровувати народні пісні, які він знаходив у різних джерелах. Весь вільний час від навчання у школі, а потім в Інституті культури, проводила в “Берегині”. Студенткою дебютувала в ролі Молодої у виставі “Наддніпрянське весілля”. Працює у театрі вже більше 25 років, за цей час встигла зіграти багато ролей. Часто ми граємо разом.

– Повернімося до вашої творчості. Вже багато років ви працюєте в театрі фольклору, в репертуарі якого донедавна були переважно концертні програми. А чи доводилося раніше створювати драматичні образи?

– У нас і раніше концерти були поєднані з драматургією. Драматична роль у мене була у виставі “Чумацький шлях”, багатьох інших виставах, де пісня переплітається зі словом, з образом. Запам’яталися прекрасні постановки “Українське весілля”, “Русалії”. Чистої драматургії звісно там не було. Такий глибокий драматургічний матеріал у виставі “Марія Примаченко” з’явився у мене вперше. У такій виставі грати складніше, це драматичний театр, тут доводиться по-іншому доносити до глядача свій образ. Рада, що в мене з’явилася така робота, бо все життя мріяла зіграти велику драматичну роль.

– Після “Марії Примаченко” ще були нові роботи?

– У минулому театральному сезоні відбулася прем’єра вистави “Грішниця” за Лесею Українкою. Режисерка Тетяна Авраменко так побудувала звуковий ряд, що кожна артистка має свою ноту. У мене нота Ре. Це дуже глибокий матеріал, як і вся творчість Лесі Українки.

А крайньою на сьогодні стала вистава “Гуцулка Ксеня”. Наша версія дуже відрізняється від того, що глядач може побачити в однойменному художньому фільмі, хоча й сюжет начебто той самий. Думаю, що у виставі вдалося гармонійно поєднати традиції і сучасність. Особливо яскравими вийшли образи головних героїв. У виставі чимало пісень і танців. Вона подобається багатьом глядачам, і це не може не радувати.

У “Гуцулці Ксені” я граю Стару Гуцулку, хоча цього образу немає у п’єсі. Його придумали для мене під час роботи над виставою. Хоча я сама й не гуцулка, але дуже люблю західноукраїнські мотиви. Хороший, стильний костюм. Особливого колориту додає те, що вона палить люльку. Ця героїня, немов прийшла в наші дні з минулого і стала мені дуже близькою.

– З ким із колег вам найбільше подобається працювати?

– Мені простіше було б відповісти на запитання, з ким не подобається. Адже поганих людей у нашому театрі просто немає. Як і Марія Примаченко, я дуже люблю людей.

Коли директоркою нашого театру стала Ільїна Генсіцька, то “Берегиня” немов отримала друге дихання. Те, що робить Ільїна, на 200 відсотків відповідає потребам нашого театру.

Хотілося б добрим словом згадати також голову ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка **Павла Мовчана**, який багато допомагав нашому театру, і головну редакторку тижневика “Слово Просвіти” **Любов Голоту** за багаторічну інформаційну підтримку.

Хочу, аби люди цінували тих, хто поруч, були уважнішими одне до одного. Щоб було порозуміння у нашому суспільстві. Все треба робити з любов’ю. Без любові нічого не буде, бо любов – це Бог. Саме вона дає нам велику силу. Маємо жити за Божими законами, хоча це й непросто.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО

*“Там наша ідентичність, наша сущість,
не перетерта на чужих вітрах”.*

Василь КЛІЧАК

По злітній смузі – по бурульці

Пам’яті Івана Ющука

На полі. На доглянутому полі
покинув плуга, борони й коня.
Подякував за все щасливій долі,
й за те, що він ходив не навмання.
І залишились нам дороговкази –
вивчайте “Кафе птах” і “мавпа Буф”*.
І прижились давно уже ті фрази.
Звучать природньо для школярських вух.
О, як плекав він мову українську!
Немовби сад невтомний садівник.
В контексті цьому згадується Рильський.
І згадується теж, як чарівник,
цей чоловік. Учителів Учитель,
якого дух могутній не ущух.
Зумів любов до мови прищепити.
Це він – Іван Пилипович Ющук.
Щедротно дарував мені свій усміх.
Із ним ішов у гущу молоду.
І не мирився з тими, хто за кусень
не помічав біля межі біду.
Епоха Ющука, на жаль, відходить.
Епоха сівача й плугатаря.
Хай щедро благодатне поле родить
і Ющукова пломенить зоря!

***

І мусиш, хідником йдучи,
остерігатися бурульок,
або візьми й себе вручи
під охорону днів минулих,
в яких з тобою янгол був
і вберігав тебе від лиха.
Того, звичайно, не забув.
Ідеш собі уважно й тихо.
І час від часу вздовж домів
усе дивуєшся тій думці,
що погляд твій увись злетів
по злітній смузі – по бурульці...

Василеві Глаголюку

Коли тебе охоплять негаразди
у повсякденнім вирі суєти,
згадаєш, як давали раду ґазди,
міркуючи над тим, як помогти.

Згадаєш чоловіка з Коломиї.
Не уявити український гурт
без щирості, без запалу, без мрії
і без його надійних коректур.

Давно він став душею товариства,
яким і переймається, й живе.
І наче ватра в горах пломениста,
«Просвіта» зігріває і зове

до осягання глибшого контенту,
до ствердження досягнутих висот.
А якщо треба подавати ленту,
то подамо, щоб захистить народ!

Вітаю Вас сердечно, славний друже!
Пишаюся, що Ви у мене є.
Ви чоловік, як мовиться, потужний.
Нехай Вам доля з радістю дає

свої щедроти і свою прихильність.
Нехай звучать дитячі голоси!
Нехай благословиться Ваша схильність –
усе робити з відчуттям краси.

***

Задивлений на місяцевий лик.
Притулений до дерева плечима,
стоїть посеред лісу чоловік,
а сніг довкола іскорками блима.
Понакривав звірячі він сліди.
Стоїть мисливець, ніби розгубився.
За звичкою дійшов він аж сюди.
За звичкою він тихо причаївся.

Ніде й нікого. Тиша навкруги.
Та раптом роздирають простір звуки.
З’являються слідів людських круги.
Спрямовують кудись рушницю руки.

Рухомий хтось береться на приціл.
Та визрілого пострілу нема все.
І бажаною залишилась ціль.
І хтось ні з чим додому повертався.

Та, відчувалось, то ще не біда.
Та, відчувалось, був хороший настрій
у того, хто із лісу поверта,
й доноситься чобіт рипіння в насті...

Перший словник

Перший словник української мови**.
Ритм у рядках, ніби хвиля шовкова
котиться в травах, лоскочучи душу.
Перший словник.
Як з-під снігу бриндуша.
В році отім Берестейської унії
Вперше слова зацвіли, як петунії.
В місті, що звалося Вільно в той час.
Двоє із лишком століть –
і Тарас
буде у Вільні,
Де перший словник
наш надруковано, як путівник
З нашими даними Богом словами –
Вже на папері вони перед нами!
Ось вони: *мова*, *мовлю, мовлєньє*...
Дух аж захоплює
слово *надхнення*,
що в Словнику закарбоване першім.
Ним розпочалась дорога до звершень!
І упродовж яничарських століть,
попри бажання заперти у кліть,
попри укази чужі й заборони,
попри зрізання квітучої крони,
Попри усіх налетілостей*** шал,
Слово вигранювалось, як кристал.
Попри жахіття й засилля махрові,
не пропадали труди словникові.
Спадок донині прожитих віків –
Семеро тисяч (не менш!) словників –
Свідчення того, які ми багаті...
От якби ми їх ще вміли читати!
Прагнім до того.
Й шануймо, братове,
Перший словник материнської мови!

Kate Pavlenko

Я Вам писав, що успіх неминучий.
Із Роттердама відгукнулись Ви.
Заскочені і глядачі, й ведучі
і співом, й артистизмом голови.
І шум з’явивсь на зміну соловейку.
Сонця в руках і випнуте гілля.
І час уже посіять конопельки.
Від теплих рук здригається земля.
І пісня ця прадавня українська
весь простір заполонює в цей час.
Європа насторожилась, чужинська.
І вогник розгорівся, не погас.
Який красивий гурт, красива пісня!
Звучить вона правдиво, як ліси,
що котяться за батьківським обійстям
і крапелини струшують роси.
І дівчина із Ніжина Катруся
хлюпнула в душі пригорщі тепла,
що розлилося, нібито обруси
вподовж і вшир святкового стола.
Вона явила нашу невмирущість,
яка – у закодованих піснях.
Там наша ідентичність, наша сущість,
не перетерта на чужих вітрах.

---

* Для легшого запам’ятовування фразу “Кафе птах” придумав Іван Пилипович для вживання префікса с- перед цими приголосними, а “мавпа Буф” – для написання апострофа після цих приголосних.

** Перший словник української мови – “Лексис” Лаврентія Зизанія-Тустановського (1596), ровесник Берестейської унії, – вийшов друком у Литві (Вільно, друкарня Братська), весь текст Словника мав 34 сторінки й містив 1061 слово. Як пише професор Ірина Фаріон, саме цей словник вперше зафіксував слова *мова, мовлю*, *мовлєньє*.

*** “Закріплюються російські налетілості на українську мову”, – цитата із праці Івана Огієнка “Українське словникарство”, 1934.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2022
Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 66

на 1 місяць	28 грн 14 коп.	на півроку	152 грн 84 коп.
на 3 місяці	79 грн 42 коп.	на 11 місяців	276 грн 54 коп.

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”, 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

4 820095 780016 22003